

2026-02

$\text{p}\ddot{\text{y}} - \pm \frac{1}{2} \pm ' 1 \pm \frac{1}{4} \grave{\text{A}} \text{Æ} \acute{\text{E}} \tilde{\text{A}} \cdot \ddot{\text{A}} \grave{\text{z}} \text{Å} \acute{\text{A}} \grave{\text{I}} \text{»} \grave{\text{z}} \text{Å}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} ' 1^3 \acute{\text{I}} \grave{\text{A}} \ddot{\text{A}} \grave{\text{z}} \text{Å} \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \grave{\text{z}}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \grave{\text{A}} \mu \acute{\text{A}}^1 \text{Æ} \mu \acute{\text{A}} \mu^1 \pm^0 \grave{\text{I}} \tilde{\text{A}} \acute{\text{I}} \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \cdot \frac{1}{4} \pm \ddot{\text{A}} \cdot \hat{\text{A}} \text{œ}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} ' \frac{1}{2} \pm \ddot{\text{A}} \grave{\text{z}} \text{»} \text{®} \hat{\text{A}}^0 \pm^1 \ddot{\text{A}} \cdot \hat{\text{A}} ' \frac{1}{2} \pm \ddot{\text{A}} \grave{\text{z}} \text{»} 1$

$\text{p}\ddot{\text{y}} - \pm \text{Æ} \mu^1 \acute{\text{A}} \grave{\text{I}} \grave{\text{A}} \grave{\text{z}} \text{Å} \text{»} \grave{\text{z}} \hat{\text{A}}, \text{£} \grave{\text{A}} \text{Å} \acute{\text{A}} - ' \acute{\text{E}} \frac{1}{2}$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \text{œ} \mu \ddot{\text{A}} \pm \grave{\text{A}} \ddot{\text{A}} \acute{\text{A}} \text{Ç}^1 \pm^0 \grave{\text{I}} \acute{\text{A}} \grave{\text{I}}^3 \acute{\text{A}} \pm \frac{1}{4} \frac{1}{4} \pm " 1 \mu, \frac{1}{2} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \text{£} \text{Ç} - \tilde{\text{A}} \mu \acute{\text{E}} \frac{1}{2}, \text{£} \ddot{\text{A}} \acute{\text{A}} \pm \ddot{\text{A}} \cdot^3 1^0 \text{®} \hat{\text{A}}^0 \pm^1 ' \tilde{\text{A}} \text{Æ} \neg \text{»} \mu^1 \pm^1$
 $\text{p}\ddot{\text{y}} \text{š} \grave{\text{z}}^1 \frac{1}{2} \acute{\text{E}} \frac{1}{2} 1^0 \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \cdot \acute{\text{A}}^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \cdot \frac{1}{4} \hat{\text{I}} \frac{1}{2}, \text{¤} \mu \text{Ç} \frac{1}{2} \hat{\text{I}} \frac{1}{2} 0 \pm^1 ' \frac{1}{2}, \acute{\text{A}} \acute{\text{E}} \grave{\text{A}}^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} 1^0 \hat{\text{I}} \frac{1}{2} \text{£} \grave{\text{A}} \grave{\text{z}} \text{Å} ' \hat{\text{I}} \frac{1}{2}, \pm \frac{1}{2} \mu \acute{\text{A}}^1 \tilde{\text{A}} \ddot{\text{A}} \text{®}$

<http://hdl.handle.net/11728/13319>

Downloaded from HEPHAESTUS Repository, Neapolis University institutional repository

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ ΚΑΙ
ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η αναδιαμόρφωση του ρόλου της Αιγύπτου
στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής και
της Ανατολικής Μεσογείου**

**Σπυρίδων Ζαφειρόπουλος
Επιβλέπουσα καθηγήτρια: Ζακία Άκρα
Φεβρουάριος 2026**

**ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ, ΤΕΧΝΩΝ
ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ**

**Η αναδιαμόρφωση του ρόλου της Αιγύπτου
στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής και
της Ανατολικής Μεσογείου**

**Διπλωματική Εργασία η οποία υποβλήθηκε προς απόκτηση
Μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών στις Διεθνείς Σχέσεις,
την Στρατηγική και την Ασφάλεια στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις
Πάφος**

**Σπυρίδων Ζαφειρόπουλος
Φεβρουάριος 2026**

Πνευματικά δικαιώματα

Copyright © Σπυρίδων Ζαφειρόπουλος, Φεβρουάριος 2026

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Η έγκριση της Διπλωματικής Εργασίας από το Πανεπιστημίου Νεάπολις δεν υποδηλώνει απαραίτητως και αποδοχή των απόψεων του συγγραφέα εκ μέρους του Πανεπιστημίου.

Σελίδα Εγκυρότητας

Όνοματεπώνυμο Φοιτητή: Σπυρίδων Ζαφειρόπουλος

Τίτλος Διπλωματικής Εργασίας: Η αναδιαμόρφωση του ρόλου της Αιγύπτου στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου.

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία εκπονήθηκε στο πλαίσιο των σπουδών για την απόκτηση εξ αποστάσεως μεταπτυχιακού τίτλου στο Πανεπιστήμιο Νεάπολις και εγκρίθηκε στις 17 Φεβρουαρίου 2026 από τα μέλη της Εξεταστικής Επιτροπής.

Εξεταστική Επιτροπή:

Πρώτος επιβλέπων (Πανεπιστήμιο Νεάπολις Πάφος): Ζακία Άκρα

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Σωτήριος Ρούσσοσ

Μέλος Εξεταστικής Επιτροπής: Σταύρος Δρακουλαράκος

Υπεύθυνη Δήλωση

Ο Σπυρίδων Ζαφειρόπουλος, γνωρίζοντας τις συνέπειες της λογοκλοπής, δηλώνω υπεύθυνα ότι η παρούσα εργασία με τίτλο «Η αναδιαμόρφωση του ρόλου της Αιγύπτου στο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου», αποτελεί προϊόν αυστηρά προσωπικής εργασίας και όλες οι πηγές που έχω χρησιμοποιήσει, έχουν δηλωθεί κατάλληλα στις βιβλιογραφικές παραπομπές και αναφορές. Τα σημεία όπου έχω χρησιμοποιήσει ιδέες, κείμενο ή/και πηγές άλλων συγγραφέων, αναφέρονται ευδιάκριτα στο κείμενο με την κατάλληλη παραπομπή και η σχετική αναφορά περιλαμβάνεται στο τμήμα των βιβλιογραφικών αναφορών με πλήρη περιγραφή.

Ο Δηλών

Περίληψη

Η εργασία εξετάζει τον βαθμό κατά τον οποίο η Αίγυπτος, κατά την προεδρία του Αμπντέλ Φατάχ αλ-Σίσι, μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιφερειακή δύναμη στο σύγχρονο περιφερειακό σύστημα της Μέσης Ανατολής. Η ανάλυση δείχνει ότι η αιγυπτιακή περίπτωση δεν εντάσσεται με σαφήνεια στις κλασικές κατηγορίες περιφερειακής ή μεσαίας δύναμης, καθώς συνδυάζει στοιχεία ενεργού περιφερειακής παρουσίας με σημαντικούς οικονομικούς, θεσμικούς και στρατηγικούς περιορισμούς.

Η Αίγυπτος διατηρεί αξιόλογη στρατιωτική ισχύ, γεωγραφικό πλεονέκτημα και διπλωματική κινητικότητα σε κρίσιμες υποπεριοχές, γεγονός που της επιτρέπει να παραμένει παρούσα και υπολογίσιμη στις περιφερειακές εξελίξεις. Ωστόσο, η περιορισμένη στρατηγική αυτονομία, η εξάρτηση από εξωτερική χρηματοδότηση και η έμφαση στη λογική της ασφάλειας περιορίζουν τη δυνατότητα ανάληψης μακροχρόνιου κόστους και τη διαμόρφωση ηγεμονικού περιφερειακού ρόλου.

Ως αποτέλεσμα, η Αίγυπτος της περιόδου Σίσι καταλαμβάνει μια ενδιάμεση θέση ισχύος, λειτουργώντας κυρίως ως παράγοντας σταθεροποίησης και διαχείρισης κινδύνων παρά ως διαμορφωτής περιφερειακής τάξης. Η περίπτωση αυτή αναδεικνύει τα όρια των παραδοσιακών εννοιολογικών σχημάτων και προσφέρει ευρύτερα συμπεράσματα για τη φύση της περιφερειακής ισχύος σε συνθήκες αυξημένων δομικών περιορισμών.

Abstract

This study examines the extent to which Egypt, during the presidency of Abdel Fattah al-Sisi, can be characterised as a regional power within the contemporary Middle Eastern system. The analysis demonstrates that Egypt does not fit neatly into the classical categories of either a regional or a middle power, as it combines elements of active regional presence with significant economic, institutional, and strategic constraints.

Egypt retains substantial military capabilities, a strategic geographical position, and sustained diplomatic engagement across key sub-regions, including the Eastern Mediterranean, North Africa, and the Middle East. These factors allow it to remain a visible and relevant regional actor. However, limited strategic autonomy, dependence on external financial support, and the predominance of security-driven governance restrict its capacity to bear long-term regional costs or to unilaterally shape regional outcomes.

Consequently, Egypt under al-Sisi occupies an intermediate position of power, functioning primarily as a stabilising and risk-management actor rather than as a hegemonic force capable of restructuring the regional order. The Egyptian case highlights the limitations of traditional power classifications and contributes broader insights into the nature of regional power in an international environment characterised by increasing constraints and declining hegemonic capacity.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Περιεχόμενα.....	- 1 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Εισαγωγή	- 2 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας.....	- 4 -
2.1 Περιφερειακές δυνάμεις στις Διεθνείς Σχέσεις: έννοια, ρόλος και χαρακτηριστικά	- 4 -
2.2 Η Αίγυπτος ως κεντρικός δρών στη Μέση Ανατολή και η σταδιακή αμφισβήτηση της θέσης της.-	7 -
2.3 Η Αίγυπτος μετά το 2013: βιβλιογραφικό κενό και ερευνητική τοποθέτηση	- 10 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Η ιστορική συγκρότηση της αιγυπτιακής περιφερειακής ισχύος (1952 – 2011)	- 13 -
3.1 Νάσερ και ο ρόλος της Αιγύπτου ως αραβικής ηγεμονικής δύναμης	- 13 -
3.1.1 Παναραβισμός και αντιαποικιακή στρατηγική.....	- 14 -
3.1.2 Η Αίγυπτος ως ιδεολογικός και στρατιωτικός πόλος	- 15 -
3.1.3 Σχέσεις με Μεγάλες Δυνάμεις και Ευρώπη	- 16 -
3.2 Από τον Σαντάτ στον Μουμπάρακ: αναπροσαρμογή ρόλου και διεθνής ένταξης	- 17 -
3.2.1 Camp David και αναδιάταξη εξωτερικής πολιτικής.....	- 17 -
3.2.2 Μετατόπιση προς ΗΠΑ και Δύση	- 18 -
3.2.3 Αναπροσδιορισμός περιφερειακού ρόλου	- 19 -
3.3 Η σταδιακή απώλεια περιφερειακής πρωτοκαθεδρίας (1990 – 2011)	- 20 -
3.3.1 Status quo πολιτική.....	- 20 -
3.3.2 Διαμεσολαβητικός ρόλος στη Μέση Ανατολή	- 21 -
3.3.3 Σχέσεις με την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση	- 21 -
3.4 Κληρονομημένες δομές ισχύος και στρατηγικά όρια πριν το 2013.....	- 22 -
3.4.1. Οικονομική και πολιτική κόπωση	- 23 -
3.4.2 Απώλεια ηγεμονικής πρωτοβουλίας	- 23 -
3.4.3 Προϋποθέσεις της κρίσης του 2011	- 23 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η Αίγυπτος ως περιφερειακή δύναμη στην εποχή Σίσι (2013 – 2025).....	- 24 -
4.1 Ανασυγκρότηση κρατικής ισχύος και μηχανισμών εξωτερικής πολιτικής μετά το 2013.....	- 25 -
4.2 Ανατολική Μεσόγειος: ενέργεια, ασφάλεια και θεσμική σύγκλιση με την Ευρώπη.....	- 26 -
4.3 Μέση Ανατολή και Αφρική: Λιβύη, GERD και στρατηγική αποτροπής	- 28 -
4.3.1 Λιβύη.....	- 29 -
4.3.2 GERD και Νείλος.....	- 31 -
4.3.3 Κράτη του Κόλπου: οικονομική στήριξη, πολιτική σύμπλευση και όρια αυτονομίας.....	- 32 -
4.4 Σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις μεγάλες δυνάμεις: η «σταθερότητα» ως διπλωματικό κεφάλαιο	- 33 -
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5^ο Συνολική ανάλυση και ερευνητικά ευρήματα.....	- 35 -

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο Εισαγωγή

Η Αίγυπτος αποτελεί διαχρονικά έναν από τους πλέον κομβικούς κρατικούς δρώντες της Μέσης Ανατολής, τόσο λόγω των υλικών της χαρακτηριστικών όσο και εξαιτίας της ιστορικής, πολιτικής και συμβολικής της βαρύτητας στον αραβικό κόσμο. Το πληθυσμιακό της μέγεθος, η γεωγραφική της θέση στον άξονα Ανατολικής Μεσογείου–Ερυθράς Θάλασσας, ο έλεγχος της Διώρυγας του Σουέζ και η ύπαρξη ισχυρών ενόπλων δυνάμεων έχουν προσδώσει στη χώρα έναν ρόλο που υπερέβαινε συχνά τα στενά όρια της άμεσης περιφέρειάς της. Κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, η Αίγυπτος λειτούργησε όχι μόνο ως κράτος με αυξημένη στρατιωτική και πολιτική ισχύ, αλλά και ως ιδεολογικός και στρατηγικός πόλος αναφοράς για την ευρύτερη Μέση Ανατολή, επηρεάζοντας τις περιφερειακές ισορροπίες και τις επιλογές άλλων κρατών.

Η βαρύτητα αυτή μεταφραζόταν και σε συγκεκριμένες προσδοκίες ρόλου εντός της περιοχής. Η Αίγυπτος δεν αξιολογούνταν απλώς ως ένα ισχυρό κράτος, αλλά ως δρών από τον οποίο αναμενόταν ενεργή συμμετοχή στη διαχείριση κρίσεων, στη διαμόρφωση πολιτικών ισορροπιών και στη νομιμοποίηση περιφερειακών πρωτοβουλιών. Η λειτουργία αυτή προσέδιδε στη χώρα έναν ρόλο διαρκούς εμπλοκής στις περιφερειακές εξελίξεις, καθιστώντας την απουσία ή την αδράνειά της εξίσου πολιτικά σημαντική με την ενεργό της παρέμβαση.

Ωστόσο, η θέση αυτή δεν υπήρξε ούτε στατική ούτε αδιαμφισβήτητη. Οι μεταβολές στο διεθνές σύστημα, η σταδιακή υποχώρηση του αραβικού εθνικισμού, η άνοδος νέων περιφερειακών δρώντων και, κυρίως, οι εσωτερικές πολιτικές και οικονομικές εξελίξεις της χώρας επηρέασαν ουσιωδώς τη δυνατότητα της Αιγύπτου να διατηρήσει έναν ρόλο αυξημένης περιφερειακής επιρροής. Ιδιαίτερα μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η περιφερειακή ισχύς έπαψε να συνδέεται αποκλειστικά με το μέγεθος ή τη στρατιωτική ικανότητα και άρχισε να εξαρτάται σε μεγαλύτερο βαθμό από τη θεσμική συνοχή, τη στρατηγική συνέχεια και την οικονομική ανθεκτικότητα των κρατών.

Η μεταβολή αυτή στο περιβάλλον άσκησης ισχύος καθιστά προβληματική τη μηχανική μεταφορά ιστορικών χαρακτηρισμών στο παρόν. Η περιφερειακή επιρροή στη σύγχρονη Μέση Ανατολή προϋποθέτει όχι μόνο στρατιωτική ικανότητα, αλλά και σταθερή οικονομική βάση, θεσμική προβλεψιμότητα και δυνατότητα ανάληψης μακροχρόνιου κόστους. Κράτη που αδυνατούν να συνδυάσουν τα στοιχεία αυτά αντιμετωπίζουν σταδιακή διάβρωση της επιρροής τους, ακόμη και αν διατηρούν σημαντικά αποθέματα υλικής ισχύος. Υπό αυτή την έννοια, η αξιολόγηση της θέσης της Αιγύπτου μετά το 2013 απαιτεί αναλυτική αποστασιοποίηση από την ιστορική της εικόνα και εστίαση στις πραγματικές δυνατότητες και περιορισμούς της σύγχρονης περιόδου.

Η περίοδος που ακολουθεί την επανάσταση του 2011 συνιστά κρίσιμη καμπή για την Αίγυπτο. Η πολιτική αστάθεια, η αποδυνάμωση των κρατικών θεσμών και η προσωρινή εσωστρέφεια της χώρας περιόρισαν την ικανότητά της να λειτουργεί ως σταθερός και προβλέψιμος δρών στο περιφερειακό σύστημα. Η ανάληψη της εξουσίας από τον Αμπντέλ Φατάχ αλ-Σίσι το 2013 σηματοδότησε την έναρξη μιας νέας φάσης, η οποία χαρακτηρίζεται από προσπάθεια αποκατάστασης της κρατικής ισχύος, επαναφορά της ασφάλειας στο επίκεντρο της πολιτικής λειτουργίας και αναζήτηση αναβαθμισμένου ρόλου στο διεθνές και περιφερειακό περιβάλλον. Παρά τη σχετική πολιτική σταθεροποίηση που επιτεύχθηκε, η χώρα βρέθηκε αντιμέτωπη με σοβαρούς οικονομικούς και θεσμικούς περιορισμούς, οι οποίοι επηρέασαν άμεσα τα περιθώρια άσκησης αυτόνομης και μακρόπνοης εξωτερικής πολιτικής.

Η σύγχρονη αιγυπτιακή περίπτωση αναδεικνύει τα όρια των παραδοσιακών κατηγοριοποιήσεων ισχύος στις Διεθνείς Σχέσεις. Η συνύπαρξη ενεργής περιφερειακής παρουσίας με περιορισμένη οικονομική και θεσμική αυτονομία δημιουργεί μια ενδιάμεση κατάσταση, η οποία δεν εντάσσεται εύκολα ούτε στο πρότυπο της κλασικής περιφερειακής δύναμης ούτε σε αυτό ενός παθητικού μεσαίου κράτους. Η αποτύπωση αυτής της ασάφειας καθιστά αναγκαία τη συστηματική διερεύνηση της θέσης της Αιγύπτου στη σύγχρονη περίοδο.

Με βάση τα παραπάνω, το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας διατυπώνεται ως εξής: **Σε ποιο βαθμό η Αίγυπτος, κατά την προεδρία του Αμπντέλ Φατάχ αλ-Σίσι, μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιφερειακή δύναμη;** Η διατύπωση του ερωτήματος αντανακλά τη δυσκολία κατηγοριοποίησης της σύγχρονης αιγυπτιακής περίπτωσης εντός των υφιστάμενων εννοιολογικών σχημάτων των Διεθνών Σχέσεων. Η Αίγυπτος εμφανίζει στοιχεία ενεργού περιφερειακής παρουσίας, όπως στρατιωτική εμπλοκή, διπλωματική κινητικότητα και συμμετοχή σε κρίσιμα περιφερειακά σχήματα, χωρίς όμως να συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις εκείνες που θα της επέτρεπαν να επιβάλει μονομερώς περιφερειακές επιλογές. Το ερώτημα, συνεπώς, δεν αφορά μόνο την ύπαρξη ή μη ισχύος, αλλά τον τρόπο με τον οποίο αυτή μεταφράζεται σε πραγματική δυνατότητα διαμόρφωσης εξελίξεων στο περιφερειακό περιβάλλον.

Η σημασία του ερωτήματος ενισχύεται από το γεγονός ότι μεγάλο μέρος της σύγχρονης βιβλιογραφίας για την Αίγυπτο μετά το 2013 επικεντρώνεται πρωτίστως στη φύση του καθεστώτος, στον αυταρχικό μετασχηματισμό του κράτους και στις εσωτερικές κοινωνικοπολιτικές εξελίξεις. Αντιθέτως, η συστηματική αποτίμηση της θέσης της χώρας στο περιφερειακό σύστημα ισχύος παραμένει αποσπασματική, ενώ συχνά η εξωτερική πολιτική αντιμετωπίζεται ως απλή προέκταση των εσωτερικών μηχανισμών ασφάλειας. Η προσέγγιση αυτή τείνει να παραγνωρίζει τη δυναμική αλληλεπίδραση μεταξύ εσωτερικών περιορισμών και περιφερειακών φιλοδοξιών, καθώς και τη δυνατότητα ενός κράτους να διατηρεί ενεργό ρόλο ακόμη και υπό συνθήκες μειωμένης ισχύος.

Η αναλυτική αυτή υστέρηση έχει ως αποτέλεσμα την ελλιπή κατανόηση της αιγυπτιακής στρατηγικής συμπεριφοράς στη σύγχρονη περίοδο. Η έμφαση στη διάσταση του καθεστώτος τείνει να συσκοτίζει τις επιλογές εξωτερικής πολιτικής που δεν υπαγορεύονται αποκλειστικά από εσωτερικούς μηχανισμούς ελέγχου, αλλά από την ανάγκη προσαρμογής σε ένα ανταγωνιστικό και ρευστό περιφερειακό περιβάλλον. Η εξέταση της Αιγύπτου ως φορέα περιφερειακής ισχύος επιτρέπει, επομένως, μια πληρέστερη αποτίμηση των ορίων και των δυνατοτήτων της σύγχρονης αιγυπτιακής στρατηγικής.

Η παρούσα εργασία επιχειρεί να καλύψει αυτό το αναλυτικό κενό, εξετάζοντας την Αίγυπτο της περιόδου Σίσι υπό το πρίσμα της περιφερειακής ισχύος και της ενδεχόμενης μετάβασης από έναν ιστορικά εδραιωμένο ρόλο αυξημένης βαρύτητας σε μια πιο περιορισμένη, αλλά όχι αμελητέα, θέση στο περιφερειακό σύστημα. Η ανάλυση δεν προϋποθέτει εκ των προτέρων την αποδοχή ή την απόρριψη του χαρακτηρισμού της χώρας ως περιφερειακή δύναμη, αλλά εστιάζει στη διερεύνηση των όρων, των περιορισμών και των μορφών μέσω των οποίων η αιγυπτιακή ισχύς εκδηλώνεται στη σύγχρονη περίοδο.

Η εργασία δομείται με τρόπο που επιτρέπει τη σταδιακή μετάβαση από το θεωρητικό και εννοιολογικό πλαίσιο προς την εμπειρική ανάλυση. Αρχικά, εξετάζονται οι βασικές έννοιες και τα χαρακτηριστικά των περιφερειακών και μεσαίων δυνάμεων στις Διεθνείς Σχέσεις, προκειμένου να διαμορφωθεί ένα σαφές αναλυτικό υπόβαθρο. Στη συνέχεια, αναλύεται η ιστορική εξέλιξη της θέσης της Αιγύπτου στη Μέση Ανατολή και οι παράγοντες που οδήγησαν στη σταδιακή αμφισβήτησή της. Τέλος, η εργασία επικεντρώνεται στη μετα-2013 περίοδο, αξιολογώντας τη σχέση μεταξύ στρατηγικών επιδιώξεων, οικονομικών και θεσμικών περιορισμών και περιφερειακής συμπεριφοράς, με στόχο την τεκμηριωμένη απάντηση στο ερευνητικό ερώτημα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο Ανασκόπηση Βιβλιογραφίας

2.1 Περιφερειακές δυνάμεις στις Διεθνείς Σχέσεις: έννοια, ρόλος και χαρακτηριστικά

Στις Διεθνείς Σχέσεις, η ανάλυση της κρατικής ισχύος σε επίπεδο περιφέρειας αφορά κράτη που διαθέτουν τη δυνατότητα να επηρεάζουν συστηματικά τις πολιτικές, στρατηγικές και θεσμικές εξελίξεις σε μια συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή, χωρίς να ασκούν παγκόσμια προβολή ισχύος. Η κατηγορία αυτή αποκτά ιδιαίτερη σημασία μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, όταν η ασφάλεια και οι ισορροπίες ισχύος παύουν να καθορίζονται αποκλειστικά από υπερδυνάμεις και διαμορφώνονται σε μεγάλο βαθμό από τα ισχυρότερα κράτη της ίδιας της περιοχής (Buzan & Wæver 2003, 34-38).

Η ανάδειξη της κρατικής ισχύος σε επίπεδο περιφέρειας συνδέεται και με τη μετατόπιση της ανάλυσης από το παγκόσμιο πλαίσιο στο επίπεδο της περιφερειακής αλληλεπίδρασης. Σε αυτό το πλαίσιο, οι σχέσεις μεταξύ των κρατών χαρακτηρίζονται από μεγαλύτερη πυκνότητα επαφών, συχνότερη σύγκρουση συμφερόντων και αυξημένη αλληλεξάρτηση σε ζητήματα ασφαλείας, γεγονός που ενισχύει τη σημασία των ισχυρότερων κρατών της περιοχής για τη διαμόρφωση των εξελίξεων (Buzan & Wæver 2003, 43-47).

Η περιφέρεια προσεγγίζεται ως διακριτό σύστημα ασφάλειας και πολιτικής αλληλεπίδρασης, στο οποίο τα κράτη συνδέονται μέσω κοινών απειλών, ιστορικών ανταγωνισμών και γεωγραφικής εγγύτητας. Εντός αυτού του πλαισίου, ο κεντρικός κρατικός δρών λειτουργεί ως σημείο αναφοράς για τα υπόλοιπα κράτη, επηρεάζοντας τη συμπεριφορά τους, τις συμμαχικές επιλογές και την κατανομή ισχύος. Η επιρροή αυτή δεν είναι αυτόματη συνέπεια μεγέθους ή πληθυσμού, αλλά αποτέλεσμα της ικανότητας μετατροπής υλικών πόρων σε πολιτικό αποτέλεσμα (Buzan & Wæver 2003, 45-49).

Η αυξημένη βαρύτητα ενός κράτους σε επίπεδο περιφέρειας δεν προκύπτει μόνο από τη σύγκριση υλικών μεγεθών, αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής προσαρμόζουν τη συμπεριφορά τους απέναντί του. Η συχνή αναφορά σε αυτό ως αναγκαίο συνομιλητή, η ένταξη του σε κρίσιμες διαπραγματεύσεις και η αποδοχή του ρόλου του σε ζητήματα ασφαλείας και σταθερότητας αποτελούν ενδείξεις λειτουργικής αναγνώρισης της επιρροής του. Η αναγνώριση αυτή δεν είναι στατική, αλλά μπορεί να ενισχυθεί ή να αποδυναμωθεί ανάλογα με τη συνέπεια της εξωτερικής πολιτικής και τη δυνατότητα διατήρησης σταθερών σχέσεων με τα γειτονικά κράτη (Hurrell 2007, 134-138)

Ο ρόλος ενός κράτους με αυξημένη ισχύ στην περιοχή του συνδέεται άμεσα με τη διαμόρφωση της περιφερειακής τάξης. Τέτοια κράτη παρεμβαίνουν στις κρίσεις της περιοχής, επηρεάζουν τους όρους επίλυσης συγκρούσεων και συχνά καθορίζουν ποια ζητήματα αναδεικνύονται ως κρίσιμα για την ασφάλεια. Η επιρροή αυτή μπορεί να ασκηθεί είτε μέσω άμεσης δράσης είτε μέσω θεσμικών και διπλωματικών μηχανισμών, χωρίς αυτό να προϋποθέτει μόνιμη χρήση στρατιωτικής βίας (Lake 2009, 33-37).

Για τον χαρακτηρισμό ενός κράτους ως κυρίαρχου δρώντα σε επίπεδο περιφέρειας απαιτείται συνδυασμός αντικειμενικών χαρακτηριστικών. Σε αυτά περιλαμβάνονται η στρατιωτική ικανότητα, η οικονομική βάση, το δημογραφικό μέγεθος και η γεωγραφική θέση, στοιχεία που επιτρέπουν την άσκηση επιρροής πέραν των εθνικών συνόρων. Η ύπαρξη αυτών των παραμέτρων δημιουργεί τις προϋποθέσεις ισχύος, δεν εγγυάται όμως από μόνη της την ανάληψη ηγετικού ρόλου στην περιοχή (Nolte 2010, 889-892).

Καθοριστικός παράγοντας είναι η πολιτική βούληση και η στρατηγική χρήση των διαθέσιμων πόρων. Κράτη με συγκρίσιμα υλικά μεγέθη εμφανίζουν συχνά διαφορετική

βαρύτητα στην περιοχή τους, ανάλογα με τη συνοχή του πολιτικού τους συστήματος και τη συνέχεια της εξωτερικής τους πολιτικής. Η έλλειψη σταθερής στρατηγικής ή οι συχνές εσωτερικές αναταράξεις περιορίζουν τη δυνατότητα άσκησης διαρκούς επιρροής και υπονομεύουν την αξιοπιστία του κράτους ως κεντρικού δρώντα (Nolte 2010, 894).

Εξίσου κρίσιμα είναι τα υποκειμενικά χαρακτηριστικά, τα οποία αφορούν την αυτοαντίληψη του κράτους και τον βαθμό αποδοχής της αυξημένης του επιρροής από τα υπόλοιπα κράτη της περιοχής. Η ισχύς σε αυτό το επίπεδο συγκροτείται ως κοινωνική σχέση, καθώς προϋποθέτει ότι οι γείτονες λαμβάνουν σοβαρά υπόψη τις επιλογές και τις αντιδράσεις του συγκεκριμένου κράτους. Όταν αυτή η αποδοχή απουσιάζει, εμφανίζονται μηχανισμοί εξισορρόπησης και ανταγωνισμού που περιορίζουν την αποτελεσματικότητα της ισχύος (Prys 2010, 484-487).

Η λειτουργική αποτύπωση της αυξημένης βαρύτητας ενός κράτους στην περιοχή του σχετίζεται και με τη δυνατότητα ανάληψης κόστους σε περιφερειακές κρίσεις. Η προθυμία επένδυσης πολιτικών, οικονομικών ή στρατιωτικών πόρων για τη διαχείριση κρίσιμων ζητημάτων λειτουργεί ως ένδειξη πραγματικής επιρροής, καθώς διαχωρίζει τα κράτη που απλώς διαθέτουν ισχύ από εκείνα που είναι διατεθειμένα να τη χρησιμοποιήσουν με συνέπεια. Η ικανότητα αυτή επηρεάζει άμεσα τον βαθμό στον οποίο τα υπόλοιπα κράτη προσαρμόζουν τις επιλογές τους, αναγνωρίζοντας de facto τον κεντρικό ρόλο του συγκεκριμένου δρώντα στην περιοχή (Pedersen 2002, 690-694).

Σημαντική είναι και η διάκριση από τις μεσαίες δυνάμεις. Τα κράτη αυτής της κατηγορίας διαθέτουν αξιόλογους πόρους, αλλά συνήθως επιλέγουν να λειτουργούν μέσω πολυμερών θεσμών και συλλογικών μηχανισμών, αποφεύγοντας τη μονομερή διαμόρφωση της τάξης στην άμεση γεωγραφική τους γειτονιά. Αντίθετα, τα κράτη με αυξημένη βαρύτητα στην περιοχή τους αναλαμβάνουν πιο ενεργό ρόλο στη χάραξη της περιφερειακής ατζέντας, ακόμη και όταν αυτό προκαλεί αντιδράσεις (Cooper, Higgott, & Nossal 1993, 19-23).

Η ισχύς σε επίπεδο περιφέρειας εκδηλώνεται επίσης μέσω της ικανότητας ενός κράτους να λειτουργεί ως κόμβος μεταξύ της περιοχής και των μεγάλων δυνάμεων. Η παροχή διευκολύνσεων, η πολιτική διαμεσολάβηση και η στρατηγική συνεργασία επιτρέπουν σε τέτοια κράτη να ανταλλάσσουν την επιρροή τους στην περιοχή με εξωτερική στήριξη, ενισχύοντας τη θέση τους χωρίς πλήρη εξάρτηση (Lake 2009, 54-56).

Η διατήρηση της αυξημένης βαρύτητας ενός κράτους στην περιοχή του εξαρτάται από τη δυνατότητα μακροχρόνιας παρουσίας και συνέχειας στις περιφερειακές του σχέσεις. Η επιρροή που βασίζεται αποκλειστικά σε συγκυριακές συνθήκες ή σε προσωρινές συμμαχίες τείνει να αποδυναμώνεται ταχύτερα από εκείνη που στηρίζεται σε σταθερά δίκτυα συνεργασίας, θεσμικές συνδέσεις και επαναλαμβανόμενη συμμετοχή σε περιφερειακούς μηχανισμούς. Η διάρκεια,

επομένως λειτουργεί ως κρίσιμο κριτήριο διάκρισης μεταξύ πρόσκαιρης ισχύος και εδραιωμένου ρόλου σε επίπεδο περιφέρειας (Ikenberry 2011, 56-60).

Η άσκηση αυξημένης επιρροής σε επίπεδο περιφέρειας συνοδεύεται πάντοτε από συγκεκριμένους περιορισμούς, οι οποίοι σχετίζονται με το κόστος διατήρησης της ισχύος και τη δυνατότητα απορρόφησης πιέσεων. Η ανάγκη συνεχούς εμπλοκής σε περιφερειακές εξελίξεις, η διαχείριση πολλαπλών μετώπων και η εξάρτηση από εξωτερικούς πόρους μπορούν να περιορίσουν τη βιωσιμότητα ενός τέτοιου ρόλου, ιδίως όταν το εσωτερικό, οικονομικό ή πολιτικό περιβάλλον εμφανίζει σημάδια κόπωσης. Οι περιορισμοί αυτοί δεν αναιρούν αυτομάτως τη θέση ενός κράτους, αλλά επηρεάζουν το εύρος και τη διάρκεια της επιρροής του στην περιοχή (Walt 1987, 21-25).

Η θέση ενός κράτους σε αυτό το φάσμα ισχύος δεν είναι στατική. Οικονομικές πιέσεις, πολιτική αστάθεια και αλλαγές στο διεθνές περιβάλλον μπορούν να περιορίσουν τη δυνατότητα άσκησης επιρροής, οδηγώντας σε υποβάθμιση του ρόλου του. Η προσέγγιση αυτή επιτρέπει την ανάλυση περιπτώσεων όπου κράτη με ιστορική βαρύτητα στην περιοχή τους αντιμετωπίζουν σταδιακή αμφισβήτηση της θέσης τους, στοιχείο κρίσιμο για την εξέταση της αιγυπτιακής περίπτωσης.

2.2 Η Αίγυπτος ως κεντρικός δρων στη Μέση Ανατολή και η σταδιακή αμφισβήτηση της θέσης της

Κατά τη διάρκεια του 20ού αιώνα, η Αίγυπτος αποτέλεσε το κράτος με τη μεγαλύτερη πολιτική, στρατιωτική και συμβολική βαρύτητα στη Μέση Ανατολή. Το πληθυσμιακό της μέγεθος, η γεωγραφική της θέση στον άξονα Ανατολικής Μεσογείου–Ερυθράς Θάλασσας και ο έλεγχος της Διώρυγας του Σουέζ της προσέδωσαν στρατηγική σημασία που ξεπερνούσε τα όρια της άμεσης γειτονιάς της. Η συγκρότηση ισχυρών ενόπλων δυνάμεων και η διαρκής εμπλοκή της σε περιφερειακές εξελίξεις την κατέστησαν βασικό σημείο αναφοράς για τα αραβικά κράτη και αναγκαίο συνομιλητή για τις μεγάλες δυνάμεις (Brownlee 2012, 27-31).

Η θέση αυτή ενισχύθηκε περαιτέρω από τον ρόλο της Αιγύπτου στο διεθνές σύστημα του Ψυχρού Πολέμου, όπου η χώρα αξιοποίησε τον ανταγωνισμό μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων για να μεγιστοποιήσει τα περιθώρια της στρατηγικής αυτονομίας της. Η εναλλαγή συμμαχιών και η ικανότητα διαπραγμάτευσης στρατιωτικής και οικονομικής βοήθειας προσέδωσαν στο Κάιρο βαρύτητα δυσανάλογη προς τις οικονομικές του δυνατότητες. Η επιλογή αυτή ενίσχυσε την εικόνα της Αιγύπτου ως κράτος που μπορούσε να επηρεάζει τις περιφερειακές ισορροπίες, όχι μόνο μέσω ισχύος, αλλά και μέσω στρατηγικής τοποθέτησης στο διεθνές περιβάλλον (Westad 2005, 153-157).

Η περίοδος Νάσερ ενίσχυσε περαιτέρω αυτή τη θέση. Η Αίγυπτος δεν λειτούργησε μόνο ως στρατιωτικός παράγοντας, αλλά και ως ιδεολογικό κέντρο του αραβικού κόσμου, προβάλλοντας πρότυπα πολιτικής ανεξαρτησίας και περιφερειακής ηγεσίας. Η ενεργός συμμετοχή σε κρίσεις και συγκρούσεις, καθώς και η απόπειρα θεσμικής ενοποίησης του αραβικού χώρου, ενίσχυσαν την εικόνα της χώρας ως κράτος που διαμόρφωνε τις εξελίξεις αντί να τις ακολουθεί (Dawisha 2003, 155-162).

Η ήττα του 1967 δεν εξάλειψε άμεσα αυτή τη θέση, αλλά σηματοδότησε μια σταδιακή αναπροσαρμογή της στρατηγικής της χώρας. Μετά το 1973, η Αίγυπτος επανατοποθετήθηκε ως βασικός διαμεσολαβητής στη διαδικασία ειρήνευσης με το Ισραήλ. Η Συμφωνία του Καμπ Ντέιβιντ και η ειρηνευτική συνθήκη του 1979 της εξασφάλισαν μακροχρόνια πολιτική και οικονομική στήριξη από τις Ηνωμένες Πολιτείες, ενισχύοντας τη διεθνή της θέση, αλλά ταυτόχρονα περιορίσαν τον ηγετικό της ρόλο στον αραβικό κόσμο, καθώς η χώρα απομακρύνθηκε από τη συλλογική αραβική γραμμή (Quandt 2005, 282-289).

Η μετατόπιση αυτή είχε μακροπρόθεσμες συνέπειες για τη θέση της Αιγύπτου στο περιφερειακό σύστημα. Παρότι η χώρα εξασφάλισε σταθερή διεθνή στήριξη και ενίσχυσε τον ρόλο της ως εγγυητή της ειρηνευτικής διαδικασίας, η απομάκρυνση από τον πυρήνα του αραβικού κόσμου περιορίσε τη δυνατότητά της να λειτουργεί ως συλλογικός εκφραστής των αραβικών συμφερόντων. Η Αίγυπτος διατήρησε μεν κρίσιμη θέση στις περιφερειακές ισορροπίες, αλλά η επιρροή της άρχισε να αποκτά περισσότερο διαμεσολαβητικό και λιγότερο ηγεμονικό χαρακτήρα, στοιχείο που επηρέασε τη μετέπειτα στρατηγική της συμπεριφορά (Telhami 1990, 94-98).

Κατά την περίοδο διακυβέρνησης Μουμπάρακ, η Αίγυπτος διατήρησε την εικόνα σταθερού και προβλέψιμου κράτους, χωρίς όμως να επιδεικνύει έντονη δράση για πρωτοβουλία. Η εξωτερική πολιτική επικεντρώθηκε στη διατήρηση υφιστάμενων ισορροπιών και στην αποφυγή ρήξεων, γεγονός που περιορίσε τη δυνατότητα της χώρας να επιβάλλει νέες περιφερειακές δυναμικές. Την ίδια περίοδο, η άνοδος άλλων κρατών, όπως η Τουρκία και το Ιράν, άρχισε να αναδιαμορφώνει το περιφερειακό περιβάλλον, μειώνοντας τη σχετική βαρύτητα της Αιγύπτου (Gerges 2012, 41-44).

Η στασιμότητα αυτή δεν σήμαινε πλήρη απώλεια επιρροής, αλλά μετατόπιση του τρόπου άσκησης της. Κατά τη διάρκεια της περιόδου Μουμπάρακ, η Αίγυπτος λειτούργησε κυρίως ως παράγοντας διατήρησης της υφιστάμενης περιφερειακής τάξης, αποφεύγοντας πρωτοβουλίες που θα μπορούσαν να διαταράξουν τις ισορροπίες (Barnett 1998, 171-175). Η επιλογή αυτή ενίσχυσε την εικόνα της χώρας ως σταθερού συνομιλητή, αλλά ταυτόχρονα περιορίσε τη δυνατότητά της να ανταποκριθεί δυναμικά στις νέες περιφερειακές προκλήσεις που αναδύονταν, ιδίως όμως μετά το 2000.

Η αμφισβήτηση της θέσης της χώρας εντάθηκε δραστικά μετά το 2011. Η επανάσταση και η πολιτική αστάθεια που ακολούθησε αποδυνάμωσαν τους κρατικούς θεσμούς και περιόρισαν την ικανότητα άσκησης συνεκτικής εξωτερικής πολιτικής. Η προσωρινή εσωστρέφεια της Αιγύπτου δημιούργησε κενό ισχύος σε κρίσιμα περιφερειακά ζητήματα, επιτρέποντας σε άλλα κράτη να ενισχύσουν τη θέση τους και να αναλάβουν πρωτοβουλίες που προηγουμένως θα θεωρούνταν αιγυπτιακό προνόμιο (Springborg 2017, 90-97).

Η περίοδος μετά το 2011 συνιστά όχι μόνο πολιτική αλλά και δομική τομή για τη θέση της Αιγύπτου στην περιοχή. Η αποδυνάμωση των μηχανισμών λήψης αποφάσεων και η αβεβαιότητα ως προς τις βασικές στρατηγικές επιλογές περιόρισαν την ικανότητα της χώρας να προβάλλει συνεκτική στάση σε κρίσιμα περιφερειακά ζητήματα. Παράλληλα, η μείωση της διεθνούς αξιοπιστίας του κράτους ενίσχυσε την επιφυλακτικότητα των εταίρων και συμμάχων του, γεγονός που επηρέασε άμεσα τη δυνατότητα διαμόρφωσης πρωτοβουλιών και συμμαχιών. Η συγκυρία αυτή επέτρεψε την αναδιάταξη του περιφερειακού συσχετισμού ισχύος εις βάρος της Αιγύπτου, χωρίς να απαιτηθεί άμεση σύγκρουση ή ανοιχτή αμφισβήτηση (Heydemann 2013, 15-19)

Η περίοδος Μόρσι χαρακτηρίστηκε από έλλειψη στρατηγικής συνέχειας και αδυναμία διαχείρισης των εξωτερικών σχέσεων. Οι εσωτερικές πολιτικές συγκρούσεις, η αβεβαιότητα ως προς τον προσανατολισμό της χώρας και η επιδείνωση των οικονομικών συνθηκών υπονόμισαν την αξιοπιστία της Αιγύπτου ως σταθερού περιφερειακού παράγοντα. Οι εξελίξεις αυτές ενίσχυσαν την αντίληψη ότι η χώρα δεν μπορούσε πλέον να λειτουργήσει ως κεντρικός πυλώνας περιφερειακής σταθερότητας (Brownlee, Masoud, Reynolds 2015, 129-135).

Η αδυναμία αυτή ανέδειξε το ζήτημα της στρατηγικής συνέχειας ως κρίσιμο παράγοντα περιφερειακής επιρροής. Η συχνή μεταβολή προτεραιοτήτων και η απουσία σαφούς πλαισίου εξωτερικής πολιτικής δυσχέραναν τη διατήρηση σταθερών σχέσεων με περιφερειακούς και διεθνείς εταίρους. Ως αποτέλεσμα, η Αίγυπτος αντιμετωπίστηκε περισσότερο ως αβέβαιος συνομιλητής παρά ως σταθερός ρυθμιστής των εξελίξεων, γεγονός που επηρέασε αρνητικά τη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών σε ζητήματα ασφάλειας και διαμεσολάβησης. Η περίοδος αυτή κατέστησε σαφές ότι η περιφερειακή βαρύτητα δεν εξαρτάται αποκλειστικά από τα υλικά μεγέθη, αλλά και από τη θεσμική συνέχεια και την προβλεψιμότητα της εξωτερικής πολιτικής (Lynch 2016, 52-56).

Μετά το 2013, το καθεστώς Σίσι επιδίωξε την αποκατάσταση της κρατικής ισχύος και της διεθνούς εικόνας της χώρας. Η εξωτερική πολιτική επαναπροσδιορίστηκε με έμφαση στην ασφάλεια, στην αντιμετώπιση της ισλαμιστικής απειλής και στην ενεργότερη παρουσία σε περιφερειακά σχήματα, ιδίως στη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο. Ωστόσο, η προσπάθεια αυτή πραγματοποιήθηκε υπό σημαντικούς περιορισμούς, καθώς η χώρα δεν διέθετε

πλέον την οικονομική αντοχή και την πολιτική αυτονομία προηγούμενων δεκαετιών (Cook 2016, 65-72).

Η αυξημένη εξάρτηση από εξωτερική χρηματοδότηση και η ανάγκη διαρκούς στήριξης από περιφερειακούς εταίρους περιόρισαν τα περιθώρια αυτόνομης δράσης. Παρά τη στρατιωτική δραστηριοποίηση και τη συμμετοχή σε περιφερειακές πρωτοβουλίες, η Αίγυπτος εμφανίζεται περισσότερο ως κράτος που επιδιώκει να αποτρέψει περαιτέρω υποβάθμιση της θέσης του, παρά ως δρών που διαμορφώνει εκ νέου τις περιφερειακές ισορροπίες (Kandil 2018, 210-215).

Η εξέλιξη αυτή καταδεικνύει ότι η χώρα κινείται πλέον μεταξύ μεσαίας ισχύος και φιλοδοξίας επαναφοράς σε ανώτερο ρόλο. Η αμφισβήτηση της θέσης της δεν απορρέει μόνο από εξωτερικούς ανταγωνισμούς, αλλά και από εσωτερικούς οικονομικούς και θεσμικούς περιορισμούς.

2.3 Η Αίγυπτος μετά το 2013: βιβλιογραφικό κενό και ερευνητική τοποθέτηση

Μετά το 2013, η Αίγυπτος εισέρχεται σε μια νέα φάση πολιτικής και στρατηγικής συγκρότησης, η οποία διαφοροποιείται ουσιωδώς τόσο από την περίοδο Μουμπάρακ όσο και από τη μεταβατική φάση 2011–2013. Η ανάληψη της εξουσίας από τον Σίσι συνοδεύεται από ανασυγκρότηση του κρατικού μηχανισμού με έμφαση στην ασφάλεια, στον έλεγχο του πολιτικού πεδίου και στην αποκατάσταση της διεθνούς αξιοπιστίας της χώρας (Cook 2016, 61-68).

Η ανασυγκρότηση αυτή δεν περιορίστηκε σε θεσμικές μεταρρυθμίσεις, αλλά αφορούσε κυρίως την επαναφορά των μηχανισμών ασφάλειας στο επίκεντρο της κρατικής λειτουργίας. Οι ένοπλες δυνάμεις και οι υπηρεσίες ασφαλείας ανέλαβαν διευρυμένο ρόλο τόσο στη διαχείριση της εσωτερικής τάξης όσο και στη διαμόρφωση βασικών στρατηγικών επιλογών. Η εξέλιξη αυτή ενίσχυσε τη βραχυπρόθεσμη σταθερότητα του καθεστώτος, αλλά ταυτόχρονα περιόρισε την ευελιξία της εξωτερικής πολιτικής, καθώς η ασφάλεια κατέστη το κυρίαρχο φίλτρο μέσω του οποίου αξιολογούνταν οι διεθνείς και περιφερειακές σχέσεις της χώρας (Rutherford 2018, 83-89).

Η εξωτερική πολιτική της περιόδου αυτής χαρακτηρίζεται από σαφή ιεράρχηση προτεραιοτήτων. Κεντρικός στόχος καθίσταται η αποτροπή εσωτερικής αποσταθεροποίησης και η αντιμετώπιση απειλών που συνδέονται με την ισλαμιστική κινητοποίηση, ιδιαίτερα στο Σινά και στη Λιβύη. Η επιλογή αυτή οδηγεί σε ενίσχυση της στρατιωτικής διάστασης της εξωτερικής πολιτικής και σε στενότερη συνεργασία με κράτη που συμμερίζονται παρόμοιες ανησυχίες ασφάλειας, όπως τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα και η Σαουδική Αραβία (Springborg 2017, 118-123).

Παράλληλα, η Αίγυπτος επιδιώκει να επανεμφανιστεί ως σταθερός συνομιλητής των μεγάλων δυνάμεων, υιοθετώντας μια πολυδιάστατη στρατηγική εξισορρόπησης. Η διατήρηση στενών δεσμών με τις Ηνωμένες Πολιτείες συνδυάζεται με άνοιγμα προς τη Ρωσία και ενίσχυση των σχέσεων με ευρωπαϊκά κράτη, ιδίως στον τομέα της ασφάλειας και της ενέργειας. Η στρατηγική αυτή αποσκοπεί στη διεύρυνση των περιθωρίων ελιγμών της χώρας, χωρίς όμως να μεταβάλλει ριζικά τη θέση της στο διεθνές σύστημα (Cook 2016, 73-77).

Η πρακτική εφαρμογή της πολυδιάστατης αυτής στρατηγικής εκδηλώθηκε μέσω επιλεκτικής διαφοροποίησης των εξωτερικών σχέσεων της Αιγύπτου, χωρίς ρήξη με τα υφιστάμενα στρατηγικά πλαίσια. Η ενίσχυση των αμυντικών σχέσεων με τη Ρωσία, η διεύρυνση της συνεργασίας με ευρωπαϊκά κράτη στον τομέα της ενέργειας και η διατήρηση της στρατηγικής σχέσης με τις Ηνωμένες Πολιτείες συγκρότησαν ένα πλέγμα σχέσεων που στόχευε στη μείωση της εξάρτησης από έναν μόνο εξωτερικό πόλο. Παρά ταύτα, η ανάγκη εξωτερικής οικονομικής και πολιτικής στήριξης περιόρισε τον βαθμό αυτονομίας της στρατηγικής αυτής, καθιστώντας την περισσότερο εργαλείο εξισορρόπησης πιέσεων παρά μέσο αναβάθμισης της διεθνούς θέσης της χώρας (Ayooob 2015, 187-191).

Ωστόσο, η σχετική βιβλιογραφία της περιόδου μετά το 2013 εστιάζει κυρίως στη φύση του καθεστώτος, στον αυταρχικό μετασχηματισμό του κράτους και στις επιπτώσεις του στην εσωτερική πολιτική. Η εξωτερική πολιτική εξετάζεται κυρίως ως προέκταση των εσωτερικών μηχανισμών ελέγχου και ασφάλειας, χωρίς συστηματική αποτίμηση της θέσης της χώρας στο περιφερειακό σύστημα ισχύος. Ως αποτέλεσμα, απουσιάζει μια συνεκτική ανάλυση που να αξιολογεί αν και σε ποιο βαθμό η Αίγυπτος λειτουργεί ως κεντρικός δρών στην περιοχή ή αν έχει μετατοπιστεί προς χαρακτηριστικά μεσαίας δύναμης (Brownlee 2012, 211-214).

Η απουσία αυτής της οπτικής δεν είναι τυχαία, αλλά συνδέεται με τον τρόπο με τον οποίο η μετα-2013 Αίγυπτος έχει ενταχθεί στη διεθνή βιβλιογραφία. Η έμφαση στον αυταρχικό χαρακτήρα του καθεστώτος, στις πρακτικές καταστολής και στη διάρρηξη των σχέσεων κράτους-κοινωνίας έχει οδηγήσει σε αναλυτική μετατόπιση προς την εσωτερική πολιτική δυναμική, εις βάρος της συστηματικής εξέτασης της εξωτερικής συμπεριφοράς της χώρας ως φορέα ισχύος. Ως αποτέλεσμα, η Αίγυπτος αντιμετωπίζεται συχνά ως «πρόβλημα σταθερότητας» ή ως «αντικείμενο διαχείρισης» από εξωτερικούς δρώντες, και λιγότερο ως ενεργός παράγοντας διαμόρφωσης περιφερειακών ισορροπιών, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα εννοιολογικής τοποθέτησής της στο φάσμα μεταξύ περιφερειακής και μεσαίας δύναμης (Heydemann 2018, 43-47).

Η οικονομική διάσταση αποτελεί κρίσιμο περιοριστικό παράγοντα αυτής της περιόδου. Παρά τη σταθεροποίηση του πολιτικού συστήματος, η αιγυπτιακή οικονομία παραμένει ευάλωτη, με υψηλά επίπεδα δημόσιου χρέους, εξάρτηση από εξωτερική χρηματοδότηση και

περιορισμένη παραγωγική βάση. Οι οικονομικές αυτές συνθήκες επηρεάζουν άμεσα τη δυνατότητα άσκησης αυτόνομης εξωτερικής πολιτικής και περιορίζουν την ικανότητα της χώρας να στηρίξει μακροπρόθεσμες περιφερειακές πρωτοβουλίες χωρίς εξωτερική στήριξη (International Monetary Fund 2019, 5-9).

Οι οικονομικοί αυτοί περιορισμοί δεν λειτουργούν απλώς ως δημοσιονομικό βάρος, αλλά επηρεάζουν άμεσα τη στρατηγική συμπεριφορά της χώρας σε περιφερειακό επίπεδο. Η ανάγκη διατήρησης πρόσβασης σε εξωτερική χρηματοδότηση, δάνεια και επενδύσεις περιορίζει τη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών που θα μπορούσαν να προκαλέσουν πολιτικό ή οικονομικό κόστος στους βασικούς εταίρους της Αιγύπτου. Ως εκ τούτου, η εξωτερική πολιτική της περιόδου Σίσι τείνει να ευθυγραμμίζεται με τα συμφέροντα των κρατών που παρέχουν οικονομική και πολιτική στήριξη, γεγονός που μειώνει τον βαθμό στρατηγικής αυτονομίας και μετατοπίζει τη χώρα από ρόλο διαμορφωτή εξελίξεων σε ρόλο διαχειριστή ισορροπιών (Richards 2019, 154-159).

Η συμμετοχή της Αιγύπτου σε περιφερειακά σχήματα ασφάλειας και ενέργειας, όπως στην Ανατολική Μεσόγειο, υποδηλώνει προσπάθεια επανατοποθέτησης σε ρόλο αυξημένης βαρύτητας. Ωστόσο, η δράση αυτή πραγματοποιείται κυρίως σε συνεργατικά πλαίσια και όχι μέσω μονομερούς επιβολής ατζέντας. Το στοιχείο αυτό διαφοροποιεί τη σύγχρονη αιγυπτιακή στρατηγική από προηγούμενες περιόδους, κατά τις οποίες η χώρα διεκδικούσε ηγετικό ρόλο με μεγαλύτερο βαθμό αυτονομίας (Fawcett 2016, 312-316).

Η επιλογή της συμμετοχής σε συνεργατικά και πολυμερή σχήματα δεν συνεπάγεται αυτομάτως ανάληψη ηγεμονικού ρόλου σε περιφερειακό επίπεδο. Αντιθέτως, υποδηλώνει μια στρατηγική προσαρμογής στις υφιστάμενες δομές ισχύος, όπου η Αίγυπτος επιδιώκει να διασφαλίσει παρουσία και επιρροή χωρίς να επωμιστεί το πλήρες κόστος διαμόρφωσης και επιβολής περιφερειακής τάξης. Η διαφοροποίηση αυτή είναι κρίσιμη, καθώς διαχωρίζει τη σύγχρονη αιγυπτιακή στρατηγική από προηγούμενες φάσεις κατά τις οποίες η χώρα λειτουργούσε ως πρωτογενής πηγή πολιτικών και στρατηγικών πρωτοβουλιών στον αραβικό κόσμο. Στο πλαίσιο αυτό, η Αίγυπτος μετά το 2013 εμφανίζεται περισσότερο ως κράτος που επιδιώκει να σταθεροποιήσει τη θέση του εντός υφιστάμενων περιφερειακών διαμορφώσεων, παρά να τις αναδιαμορφώσει ριζικά (Hinnebusch 2014, 89-93).

Το παραπάνω πλαίσιο αναδεικνύει ότι η εννοιολογική αποτίμηση της θέσης της Αιγύπτου μετά το 2013 παραμένει περιορισμένη και αποσπασματική. Παρότι υπάρχει εκτενής ανάλυση για τη φύση του καθεστώτος και τις εσωτερικές πολιτικές εξελίξεις, λιγότερη έμφαση έχει δοθεί στη συστηματική εξέταση της χώρας υπό το πρίσμα της μεταβολής της περιφερειακής της βαρύτητας και της ενδεχόμενης προσέγγισής της προς χαρακτηριστικά μεσαίας δύναμης, ιδιαίτερα σε συνάρτηση με τους υλικούς και πολιτικούς περιορισμούς της περιόδου.

Η παρούσα έρευνα τοποθετείται σε αυτό το αναλυτικό πεδίο, επιδιώκοντας να εξετάσει τον τρόπο με τον οποίο η Αίγυπτος της περιόδου Σίσι συνδυάζει στοιχεία μειωμένης δυνατότητας άσκησης επιρροής με διαρκείς φιλοδοξίες διατήρησης ή ενίσχυσης του ρόλου της στην περιοχή. Η διερεύνηση της σχέσης μεταξύ στρατηγικών επιδιώξεων και οικονομικών–θεσμικών περιορισμών λειτουργεί ως βασικός άξονας ανάλυσης και διαμορφώνει το πλαίσιο για την εμπειρική προσέγγιση της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής στα επόμενα κεφάλαια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο Η ιστορική συγκρότηση της αιγυπτιακής περιφερειακής ισχύος (1952 – 2011)

3.1 Νάσερ και ο ρόλος της Αιγύπτου ως αραβικής ηγεμονικής δύναμης

Η περίοδος διακυβέρνησης του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ θεωρείται από τη σύγχρονη βιβλιογραφία κομβική για τη συγκρότηση της Αιγύπτου ως περιφερειακής δύναμης, καθώς εισάγει για πρώτη φορά μια συστηματική σύνδεση μεταξύ εσωτερικής κρατικής ισχύος και εξωτερικής ηγεμονικής φιλοδοξίας στον αραβικό κόσμο. Η επανάσταση του 1952 ερμηνεύεται όχι απλώς ως αλλαγή καθεστώτος, αλλά ως διαδικασία αναδόμησης της κρατικής κυριαρχίας, με τον στρατό να αποκτά ρόλο κεντρικού φορέα στρατηγικού σχεδιασμού και διεθνούς προβολής ισχύος (Hinnebusch 2015, 214-219).

Κεντρικό στοιχείο αυτής της στρατηγικής αποτέλεσε ο παναραβισμός, ο οποίος στη σύγχρονη ανάλυση αντιμετωπίζεται ως μηχανισμός περιφερειακής ηγεμονίας και όχι ως απλή ιδεολογική ρητορική. Η Αίγυπτος αξιοποίησε την κοινή αραβική ταυτότητα για να μετατρέψει τις δικές της στρατηγικές προτεραιότητες σε συλλογικά αιτήματα του αραβικού κόσμου, ενισχύοντας έτσι την πολιτική και συμβολική της επιρροή σε κράτη με περιορισμένη θεσμική συνοχή (Mellor 2016, 21-27).

Παράλληλα, η νασσερική Αίγυπτος λειτούργησε ως ιδεολογικός και στρατιωτικός πόλος, ικανός να επηρεάζει περιφερειακές εξελίξεις τόσο μέσω άμεσης στρατιωτικής ισχύος όσο και μέσω πολιτικής ακτινοβολίας. Η ανάμειξη σε περιφερειακές συγκρούσεις και η στήριξη επαναστατικών κινήματων ερμηνεύονται ως απόπειρες συγκρότησης μιας άτυπης περιφερειακής τάξης υπό αιγυπτιακή καθοδήγηση, ακόμη και όταν το κόστος αυτών των επιλογών υπερέβαινε τις υλικές δυνατότητες του κράτους (Selim 2022, 1-22).

Στο επίπεδο των διεθνών σχέσεων, οι πρόσφατες μελέτες υπογραμμίζουν ότι η πολιτική που ακολούθησε ο Νάσερ, κινήθηκε μεταξύ αναζήτησης στρατηγικής αυτονομίας και αναγκαστικής προσαρμογής στο ψυχροπολεμικό σύστημα. Η πολιτική της μη ευθυγράμμισης ερμηνεύεται ως εργαλείο εξισορρόπησης, μέσω του οποίου η Αίγυπτος επιδίωξε να ενισχύσει τη

διαπραγματευτική της θέση απέναντι στις υπερδυνάμεις, χωρίς να απεμπολήσει πλήρως τον έλεγχο της εξωτερικής της πολιτικής (Westad 2007, 176-179).

Η σχέση με την Ευρώπη, αν και δευτερεύουσα σε σύγκριση με τις υπερδυνάμεις, αναλύεται ως πεδίο συμβολικής και γεωπολιτικής αντιπαράθεσης, ιδιαίτερα μετά την κρίση του Σουέζ, η οποία ανέδειξε την Αίγυπτο ως σημείο αναφοράς για τη μετα-αποικιακή αναδιάταξη ισχύος στην Ανατολική Μεσόγειο. Οι ευρωπαϊκές αντιδράσεις συνέβαλαν, έστω έμμεσα, στην ενίσχυση της διεθνούς εικόνας της Αιγύπτου ως κράτους ικανού να αμφισβητεί κατεστημένες ιεραρχίες (Young 2014, 243-253).

Ως αποτέλεσμα των παραπάνω εξελίξεων, η περίοδος του Νάσερ θεμελίωσε μια διαχρονική αντίληψη της Αιγύπτου ως περιφερειακής δύναμης με ευρύτερη πολιτική αποστολή, αλλά ταυτόχρονα κατέδειξε τα όρια μιας στρατηγικής που βασίστηκε περισσότερο στο ιδεολογικό κύρος και την πολιτική κινητοποίηση παρά στη βιώσιμη οικονομική και θεσμική ισχύ (Fahmy 2020, 22-27).

3.1.1 Παναραβισμός και αντιαποικιακή στρατηγική

Η ανάδειξη του παναραβισμού σε κεντρικό άξονα της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής μετά το 1952 ερμηνεύεται ως στρατηγική επιλογή με σαφή γεωπολιτική στόχευση και όχι ως απλή ιδεολογική διακήρυξη. Ο παναραβισμός λειτούργησε ως μέσο διεύρυνσης της αιγυπτιακής επιρροής πέραν των εθνικών συνόρων, επιτρέποντας στο Κάιρο να προβάλλει τις δικές του κρατικές επιδιώξεις ως συλλογικά αιτήματα του αραβικού κόσμου, γεγονός που ενίσχυσε το πολιτικό του κύρος και τη δυνατότητα διαμόρφωσης περιφερειακής ατζέντας (Dawisha 2003, 155-162).

Στο ίδιο πλαίσιο, η αντιαποικιακή στρατηγική αποτέλεσε οργανικό συμπλήρωμα του παναραβικού λόγου, καθώς η αμφισβήτηση της δυτικής επιρροής στη Μέση Ανατολή προσέδιδε στην Αίγυπτο ρόλο εκπροσώπου ενός ευρύτερου κινήματος πολιτικής και στρατηγικής χειραφέτησης. Η εθνικοποίηση στρατηγικών υποδομών και η προβολή της κρατικής κυριαρχίας ως αδιαπραγμάτευτης αρχής ενίσχυσαν την εικόνα της χώρας ως προτύπου μετα-αποικιακής αυτονομίας, γεγονός που αύξησε την εμβέλεια της στον αραβικό δημόσιο λόγο (Young 2014, 249).

Ο παναραβισμός δεν λειτούργησε μόνο ως ιδεολογικό εργαλείο, αλλά και ως πρακτικός μηχανισμός άσκησης επιρροής, μέσω του οποίου το Κάιρο μπορούσε να επηρεάζει πολιτικές ισορροπίες σε γειτονικά κράτη χωρίς άμεση στρατιωτική εμπλοκή. Η ενεργοποίηση κοινωνικών και πολιτικών κινημάτων σε ολόκληρη τη Μέση Ανατολή επέτρεψε στην Αίγυπτο να ασκεί πίεση σε ανταγωνιστικά καθεστώτα και να ενισχύει τη διαπραγματευτική της θέση στο περιφερειακό σύστημα (Kerr 2007, 112-116).

Παρά ταύτα, η αντιαποικιακή στρατηγική ενείχε και δομικούς περιορισμούς, καθώς η ρητορική της συλλογικής χειραφέτησης δημιούργησε προσδοκίες που συχνά υπερέβαιναν τις υλικές δυνατότητες του αιγυπτιακού κράτους. Η ανάγκη διατήρησης της εικόνας του ηγετικού ρόλου οδηγούσε σε στρατηγικές δεσμεύσεις με υψηλό κόστος, γεγονός που ανέδειξε τα όρια της ιδεολογικής ηγεμονίας ως βιώσιμης βάσης περιφερειακής ισχύος (Hinnebusch 2015, 67-71).

Ο παναραβισμός και η αντιαποικιακή στρατηγική συγκρότησαν ένα πλαίσιο μέσω του οποίου η Αίγυπτος επιδίωξε να μετατρέψει την πολιτική και συμβολική επιρροή σε περιφερειακή ισχύ, θέτοντας τα θεμέλια μιας μακροχρόνιας αντίληψης ηγεμονικού ρόλου που επηρέασε διαχρονικά τη στρατηγική της συμπεριφορά στη Μέση Ανατολή και την Ανατολική Μεσόγειο (Fahmy 2020b, 28-31).

3.1.2 Η Αίγυπτος ως ιδεολογικός και στρατιωτικός πόλος

Η αιγυπτιακή περιφερειακή επιρροή κατά τις δεκαετίες του 1950 και 1960 δεν περιορίστηκε στη ρητορική ηγεσίας, αλλά στηρίχθηκε σε έναν συνδυασμό ιδεολογικής ακτινοβολίας και στρατιωτικής ικανότητας, ο οποίος κατέστησε τη χώρα σημείο αναφοράς για τα πολιτικά και στρατηγικά διλήμματα του αραβικού κόσμου. Η συγκρότηση ενός συνεκτικού κρατικού λόγου, ο οποίος συνέδεε την ασφάλεια, την κυριαρχία και την περιφερειακή σταθερότητα, επέτρεψε στην Αίγυπτο να επηρεάζει τις πολιτικές επιλογές άλλων κρατών ακόμη και χωρίς άμεση θεσμική δέσμευση (Barnett 1998, 171-175).

Σε στρατιωτικό επίπεδο, η ενίσχυση των ενόπλων δυνάμεων και η προβολή τους ως εγγυητή περιφερειακής ισορροπίας λειτούργησαν ως βασικό εργαλείο πολιτικής επιρροής. Στο πλαίσιο της σύγχρονης ανάλυσης γίνεται σαφές ότι η στρατιωτική ισχύς δεν χρησιμοποιήθηκε αποκλειστικά για πολεμικές επιχειρήσεις, αλλά και ως μέσο αποτροπής και πολιτικού συμβολισμού, ενισχύοντας την εικόνα της Αιγύπτου ως κράτους ικανού να επηρεάζει τις περιφερειακές εξελίξεις (Sayigh 2012, 15-18).

Παράλληλα, η ιδεολογική διάσταση της αιγυπτιακής επιρροής εκφράστηκε μέσω της ικανότητας του Καΐρου να διαμορφώνει τον περιφερειακό δημόσιο λόγο. Μέσα από πολιτικές παρεμβάσεις, μέσα ενημέρωσης και διπλωματικές πρωτοβουλίες, η Αίγυπτος κατόρθωσε να προβάλλει συγκεκριμένες ερμηνείες για τα κεντρικά ζητήματα της περιοχής, όπως η ασφάλεια, η ενότητα και η ανεξαρτησία, επηρεάζοντας έτσι τις εσωτερικές ισορροπίες άλλων αραβικών κρατών (Lynch 2016, 1-5).

Η λειτουργία της Αιγύπτου ως ιδεολογικού και στρατιωτικού πόλου δημιούργησε και αντιδράσεις, ιδιαίτερα από καθεστώτα που αντιλαμβάνονταν την αιγυπτιακή επιρροή ως απειλή για τη δική τους πολιτική αυτονομία. Η ανάδυση ανταγωνιστικών κέντρων ισχύος και η ενίσχυση των ενδοαραβικών αντιπαραθέσεων περιόρισαν σταδιακά την αποτελεσματικότητα

αυτής της στρατηγικής, αποκαλύπτοντας τα όρια της επιρροής που βασιζόνταν σε συμβολικό και στρατιωτικό κύρος χωρίς αντίστοιχη οικονομική στήριξη (Gause 2014, 21-24).

Η δυναμική αυτή είχε ως συνέπεια, την ανάδειξη της Αιγύπτου ως ιδεολογικού και στρατιωτικού πόλου η οποία και προσέδωσε στη χώρα σημαντικό περιφερειακό βάρος, αλλά ταυτόχρονα δημιούργησε μια δυναμική ανταγωνισμών και προσδοκιών που υπερέβαιναν τις μακροπρόθεσμες δυνατότητες της, στοιχείο που συνέβαλε στη σταδιακή αναδιάταξη των ισορροπιών ισχύος στο αραβικό σύστημα (Fawaz 2018, 198-202).

3.1.3 Σχέσεις με Μεγάλες Δυνάμεις και Ευρώπη

Η εξωτερική πολιτική της Αιγύπτου κατά την περίοδο διακυβέρνησης του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ χαρακτηρίστηκε από μια συνειδητή προσπάθεια διαχείρισης των σχέσεων με τις Μεγάλες Δυνάμεις, με στόχο τη μεγιστοποίηση της στρατηγικής αυτονομίας της χώρας σε έντονα πολωμένο διεθνές περιβάλλον. Η αιγυπτιακή ηγεσία αντιλαμβανόταν τον ψυχροπολεμικό ανταγωνισμό όχι ως περιορισμό, αλλά ως ευκαιρία ενίσχυσης της διαπραγματευτικής της ισχύος μέσω επιλεκτικής συνεργασίας και εξισορρόπησης (Gerges 2012, 40-45).

Στο πλαίσιο αυτό, η σχέση με τη Σοβιετική Ένωση απέκτησε ιδιαίτερη σημασία, κυρίως ως μέσο στρατιωτικής και τεχνικής υποστήριξης που επέτρεψε στην Αίγυπτο να περιορίσει την εξάρτηση της από τη Δύση. Η σοβιετική υποστήριξη δεν οδήγησε σε πλήρη πολιτική ευθυγράμμιση, αλλά λειτούργησε ως εργαλείο ενίσχυσης της κρατικής ικανότητας και ως μοχλός πίεσης προς τις δυτικές δυνάμεις (Westad 2017, 412-415).

Παράλληλα, οι σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες χαρακτηρίστηκαν από έντονες διακυμάνσεις, καθώς η αμερικανική πολιτική αντιμετώπιζε την αιγυπτιακή στρατηγική αυτονομία με καχυποψία, ιδίως όταν αυτή συνδεόταν με πρωτοβουλίες που απειλούσαν τα δυτικά συμφέροντα στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή. Η αδυναμία σύγκλισης με τις ΗΠΑ συνέβαλε στην ενίσχυση της αιγυπτιακής εικόνας ως ανεξάρτητου περιφερειακού δρώντα, γεγονός που αύξησε το κύρος της στο αραβικό σύστημα (Brands 2014, 176-179).

Η Ευρώπη αποτέλεσε ξεχωριστό πεδίο αλληλεπίδρασης, καθώς οι σχέσεις με πρώην αποικιακές δυνάμεις συνδέθηκαν άμεσα με ζητήματα κυριαρχίας, ελέγχου στρατηγικών οδών και οικονομικής επιρροής. Η κρίση του Σουέζ ανέδειξε την ικανότητα της Αιγύπτου να επηρεάζει τις ευρωπαϊκές στρατηγικές προτεραιότητες και να επιβάλλει το κόστος σε δυνάμεις που επιδίωκαν τη διατήρηση προνομιακής παρουσίας στην περιοχή (Young 2016, 98-101).

Εν κατακλείδι, η διαχείριση των σχέσεων με τις Μεγάλες Δυνάμεις και την Ευρώπη αποτέλεσε κρίσιμο συντελεστή της αιγυπτιακής περιφερειακής ισχύος, καθώς επέτρεψε στο Κάιρο να προβάλλεται ως αυτόνομος στρατηγικός δρών με ικανότητα ελιγμών και επιρροής πέρα από τα στενά όρια των διμερών του σχέσεων (Fahmy 2020, 66-76).

3.2 Από τον Σαντάτ στον Μουμπάρακ: αναπροσαρμογή ρόλου και διεθνής ένταξης

3.2.1 Camp David και αναδιάταξη εξωτερικής πολιτικής

Οι συμφωνίες του Camp David συνιστούν τομή στη στρατηγική ταυτότητα της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής, καθώς σηματοδοτούν τη μετάβαση από μια λογική περιφερειακής ηγεμονίας μέσω ιδεολογικής και στρατιωτικής κινητοποίησης σε μια προσέγγιση που προκρίνει τη θεσμική ένταξη και τη διαχείριση της ασφάλειας μέσω διεθνών συμφωνιών. Η επιλογή αυτή ερμηνεύεται ως απόπειρα επανακαθορισμού των εθνικών προτεραιοτήτων της Αιγύπτου, με έμφαση στη σταθερότητα, την οικονομική ανάκαμψη και την αποκατάσταση της διεθνούς αξιοπιστίας του κράτους (Quandt 2005, 268-272).

Η επικρατούσα ερμηνευτική γραμμή υποστηρίζει ότι η απόφαση για ειρήνευση με το Ισραήλ δεν αποτέλεσε απλώς διπλωματικό άνοιγμα, αλλά βαθιά στρατηγική αναδιάταξη, η οποία αναμόρφωσε το σύνολο των εξωτερικών σχέσεων της Αιγύπτου. Μέσω του Camp David, το Κάιρο επιδίωξε να εξασφαλίσει την επιστροφή του Σινά και να μειώσει το στρατιωτικό κόστος της αντιπαράθεσης, απελευθερώνοντας πόρους για εσωτερική ανασυγκρότηση και οικονομική ανάπτυξη (Stein 1999, 403-406).

Παράλληλα, η νέα αυτή κατεύθυνση είχε σημαντικό περιφερειακό κόστος, καθώς οδήγησε σε προσωρινή απομόνωση της Αιγύπτου από τον αραβικό κόσμο και σε αμφισβήτηση του ρόλου της ως κεντρικού περιφερειακού δρώντα. Η αποχώρηση της χώρας από τον Αραβικό Σύνδεσμο και η μεταφορά της έδρας του οργανισμού εκτός Καΐρου ερμηνεύονται ως ένδειξη της βαθιάς ρήξης που προκάλεσε η νέα εξωτερική πολιτική ισορροπία (Barnett 1998, 171-175).

Ωστόσο, η συμφωνία του Camp David δεν αποτελεί απλά απομάκρυνση από τον προηγούμενο ρόλο της Αιγύπτου, αλλά και στρατηγική επανένταξης σε ένα διαφορετικό περιφερειακό και διεθνές πλαίσιο. Η ειρηνευτική συμφωνία επέτρεψε στο Κάιρο να επαναπροσδιορίσει τη θέση του ως κράτος – πυλώνας σταθερότητας, ικανό να λειτουργεί ως διαμεσολαβητής και αξιόπιστος συνομιλητής τόσο για τις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και για ευρωπαϊκές δυνάμεις (Brownlee 2012, 27-31).

Η συμφωνία του Camp David αποτέλεσε σημείο καμπής που αναδιάρθρωσε τις στρατηγικές προτεραιότητες της Αιγύπτου, μετατοπίζοντας το κέντρο βάρους της εξωτερικής πολιτικής από την επιδίωξη περιφερειακής πρωτοκαθεδρίας μέσω αντιπαράθεσης προς μια στρατηγική διεθνούς ένταξης και διαχείρισης της ασφάλειας μέσω συμφωνιών και θεσμών (Fahmy 2020, 74-78).

3.2.2 Μετατόπιση προς ΗΠΑ και Δύση

Η μετατόπιση της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Δύση μετά το Camp David δεν περιορίστηκε σε μια διπλωματική αναπροσαρμογή, αλλά συνιστούσε βαθύ στρατηγικό αναπροσανατολισμό που επηρέασε τη θέση της χώρας στο διεθνές σύστημα. Η νέα αυτή κατεύθυνση στόχευε στη διασφάλιση μακροπρόθεσμης πολιτικής και οικονομικής στήριξης, καθώς και στη θεσμική ενσωμάτωση της Αιγύπτου σε δυτικά σχήματα ασφάλειας και συνεργασίας, τα οποία θεωρούνταν απαραίτητα για τη σταθερότητα του καθεστώτος και την οικονομική του βιωσιμότητα (Sharp 2019, 6-9).

Η στρατηγική σύμπλευση με τις ΗΠΑ συνοδεύτηκε από την καθιέρωση της Αιγύπτου ως βασικού αποδέκτη αμερικανικής στρατιωτικής βοήθειας, γεγονός που ενίσχυσε τις επιχειρησιακές δυνατότητες των ενόπλων δυνάμεων και παγίωσε έναν σταθερό μηχανισμό πολιτικοστρατιωτικής συνεργασίας. Η στρατιωτική αυτή σχέση αποτέλεσε πυλώνα της διμερούς συμμαχίας, αλλά ταυτόχρονα περιορίσε τον βαθμό στρατηγικής αυτονομίας του Καΐρου, καθώς η εξωτερική πολιτική όφειλε να κινείται εντός αποδεκτών ορίων για την Ουάσιγκτον (Cook 2012, 291-298).

Παράλληλα, η ενίσχυση των δεσμών με τη Δυτική Ευρώπη εντάχθηκε σε μια ευρύτερη προσπάθεια οικονομικής και πολιτικής επανατοποθέτησης. Η Αίγυπτος επιδίωξε να παρουσιαστεί ως αξιόπιστος εταίρος σταθερότητας στην Ανατολική Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή, διευκολύνοντας την πρόσβαση σε χρηματοδοτήσεις, εμπορικές συμφωνίες και τεχνική βοήθεια. Η ευρωπαϊκή διάσταση της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής ενίσχυσε τον διεθνή ρόλο της χώρας, χωρίς ωστόσο να μεταφραστεί σε ουσιαστική πολιτική σύγκλιση σε ζητήματα εσωτερικής διακυβέρνησης (Youngs 2010, 57-60).

Κατά τη διάρκεια της περιόδου Μουμπάρακ, η δυτική κατεύθυνση της εξωτερικής πολιτικής παγιώθηκε ως στοιχείο καθεστωτικής σταθερότητας. Η συνεργασία με τις ΗΠΑ και την Ευρώπη λειτουργούσε ως μηχανισμός διεθνούς νομιμοποίησης, επιτρέποντας στο καθεστώς να αντισταθμίζει τις εσωτερικές πιέσεις μέσω της ανάδειξης του ρόλου της Αιγύπτου ως πυλώνα ασφάλειας και θεσμικής σταθερότητας στην περιοχή (Kienle 2001, 143-147).

Σε αυτό το πλαίσιο, παρατηρείται ότι η μετατόπιση της Αιγύπτου προς τις Ηνωμένες Πολιτείες και τη Δύση αναδιαμόρφωσε ουσιαστικά τη διεθνή της ταυτότητα, ενισχύοντας τον ρόλο της ως στρατηγικού εταίρου. Παράλληλα, όμως, διαμόρφωσε ένα πρότυπο εξωτερικής πολιτικής στο οποίο η περιφερειακή επιρροή εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη διατήρηση εξωτερικής πολιτικής και οικονομικής στήριξης, περιορίζοντας τις δυνατότητες άσκησης αυτόνομης ηγεμονικής πρωτοβουλίας (Gerges 2018, 337-344).

3.2.3 Αναπροσδιορισμός περιφερειακού ρόλου

Κατά την περίοδο Σαντάτ – Μουμπάρακ συντελέστηκε ένας σταδιακός αλλά ουσιαστικός αναπροσδιορισμός του περιφερειακού ρόλου της Αιγύπτου, ο οποίος απομακρύνθηκε από φιλοδοξίες άμεσης πρωτοκαθεδρίας και προσανατολίστηκε προς μια πιο συγκρατημένη και λειτουργική μορφή περιφερειακής παρουσίας. Η νέα αυτή κατεύθυνση δεν στηρίχθηκε στην ανάληψη ηγεμονικών πρωτοβουλιών, αλλά στην αξιοποίηση της γεωπολιτικής θέσης και της διπλωματικής εμπειρίας της χώρας στο πλαίσιο διαμεσολαβητικών και σταθεροποιητικών ρόλων (Korany 2013, 62-66).

Η Αίγυπτος εντάχθηκε σε ένα πρότυπο περιφερειακής συμπεριφοράς το οποίο χαρακτηρίστηκε από περιορισμένη έκθεση σε συγκρούσεις και έμφαση στη διατήρηση υφισταμένων ισορροπιών. Η επιλογή αυτή επέτρεψε τη διατήρηση πολιτικού κεφαλαίου και διεθνούς αξιοπιστίας, χωρίς να απαιτείται σημαντικό στρατιωτικό ή οικονομικό κόστος. Ιδιαίτερη βαρύτητα αποδόθηκε στη συμμετοχή σε διαδικασίες πολιτικής διαμεσολάβησης, μέσω των οποίων ενισχύθηκε η εικόνα της χώρας ως αναγκαίου ενδιάμεσου σε περιφερειακές κρίσεις (Pinfari 2010, 61-65).

Παράλληλα, τεκμηριώνεται ότι ο αναπροσδιορισμός του περιφερειακού ρόλου συνοδεύτηκε από αυστηρό έλεγχο των ορίων εμπλοκής. Η εξωτερική πολιτική οργανώθηκε με τρόπο που απέφυγε δεσμεύσεις υψηλού ρίσκου, ενώ προτιμήθηκαν στρατηγικές χαμηλής έντασης και περιορισμένες χρονικής δέσμευσης. Η επιλογή αυτή συνέβαλε στη σταθεροποίηση της εσωτερικής πολιτικής τάξης, αλλά ταυτόχρονα περιόρισε τη δυνατότητα της Αιγύπτου να διαμορφώσει ενεργά τις περιφερειακές εξελίξεις (Trager 2012, 38-41).

Επιπλέον, καθίσταται εμφανές ότι η σταδιακή μετατροπή της Αιγύπτου σε κράτος διαχείρισης κρίσεων και όχι σε πρωταγωνιστικό δρώντα είχε μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στη θέση της στο αραβικό σύστημα. Παρότι διατηρήθηκε η εικόνα αξιόπιστου συνομιλητή για διεθνείς και περιφερειακούς εταίρους, η απουσία στρατηγικών καινοτομιών και νέων μορφών επιρροής συνέβαλε στη σταδιακή αποδυνάμωση της κεντρικότητας της χώρας στην περιοχή (Darwich 2019, 104-113)

Υπό αυτό το πρίσμα, ο αναπροσδιορισμός του περιφερειακού ρόλου της Αιγύπτου κατά την περίοδο Σαντάτ – Μουμπάρακ ερμηνεύεται ως στρατηγική προσαρμογή σε ένα μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, η οποία εξασφάλισε βραχυπρόθεσμη σταθερότητα και διεθνή αποδοχή, αλλά άφησε άλυτα δομικά ζητήματα που επηρέασαν τις δυνατότητες άσκησης συνεκτικής περιφερειακής ισχύος τα επόμενα έτη (Selim 2022, 1-22).

3.3 Η σταδιακή απώλεια περιφερειακής πρωτοκαθεδρίας (1990 – 2011)

3.3.1 Status quo πολιτική

Κατά τη δεκαετία του 1990 και την πρώτη δεκαετία του 2000, η αιγυπτιακή εξωτερική πολιτική διαμορφώθηκε γύρω από μια στρατηγική διατήρησης των υφιστάμενων περιφερειακών ισορροπιών, η οποία απέκλειε επιλογές ριζικής αναθεώρησης ή ανάληψης πρωτοβουλιών υψηλού ρίσκου. Η προσέγγιση αυτή συνδέθηκε άμεσα με την επιδίωξη πολιτικής σταθερότητας και την αποφυγή περιφερειακών αναταράξεων που θα μπορούσαν να επιβαρύνουν το εσωτερικό πολιτικό περιβάλλον της χώρας.

Η εξωτερική συμπεριφορά της Αιγύπτου κατά την περίοδο αυτή χαρακτηρίστηκε από περιορισμένη κινητικότητα και προσήλωση σε καθιερωμένα πρότυπα διεθνούς δράσης. Αντί της διαμόρφωσης νέων στρατηγικών αξόνων, προτιμήθηκε η προβλέψιμη συμμετοχή σε υφιστάμενους θεσμούς και διαδικασίες, στοιχείο που συνέβαλε στη διατήρηση της διεθνούς αξιοπιστίας της χώρας, αλλά ταυτόχρονα περιόρισε τη δυνατότητα άσκησης δυναμικής περιφερειακής επιρροής (Fawcett 2016, 241-245).

Στο εσωτερικό επίπεδο, η πολιτική αυτή λειτούργησε ως μηχανισμός θωράκισης της καθεστωτικής σταθερότητας. Η εξωτερική πολιτική αξιοποιήθηκε ως εργαλείο αποτροπής περιφερειακών κρίσεων που θα μπορούσαν να μεταφερθούν στο εσωτερικό πολιτικό πεδίο, ενώ η αποφυγή εμπλοκής σε συγκρούσεις υψηλής έντασης θεωρήθηκε κρίσιμη για τη διατήρηση της πολιτικής τάξης. Η επιλογή αυτή αποτυπώνεται στη συστηματική προτίμηση για χαμηλής έντασης διπλωματικές παρεμβάσεις και περιορισμένης έκτασης δεσμεύσεις (Brownlee 2012, 243-250).

Παρά τα βραχυπρόθεσμα οφέλη σταθερότητας, η υιοθέτηση πολιτικής διατήρησης του status quo είχε μακροπρόθεσμες επιπτώσεις στη θέση της Αιγύπτου στο περιφερειακό σύστημα. Η απουσία στρατηγικών καινοτομιών και η αποφυγή αναθεωρητικών πρωτοβουλιών συνέβαλαν στη σταδιακή αποδυνάμωση της αιγυπτιακής πρωτοκαθεδρίας στον αραβικό κόσμο. Αν και διατηρήθηκε η εικόνα αξιόπιστου και προβλέψιμου δρώντα, περιορίστηκε η ικανότητα της χώρας να επηρεάζει ενεργά τη διαμόρφωση των περιφερειακών εξελίξεων (Darwich 2019, 112-133).

Υπό αυτή την έννοια, η πολιτική διατήρησης του status quo κατά την περίοδο 1990 – 2011 μπορεί να ερμηνευθεί ως στρατηγική επιλογή χαμηλού κόστους και περιορισμένου ρίσκου, η οποία εξασφάλισε πολιτική σταθερότητα και διεθνή αποδοχή, αλλά ταυτόχρονα συνέβαλε στην υποβάθμιση της θέσης της Αιγύπτου, όσον αφορά την θέση που κατείχε στον αραβικό κόσμο και στη διεθνή εξωτερική πολιτική.

3.3.2 Διαμεσολαβητικός ρόλος στη Μέση Ανατολή

Κατά την περίοδο 1990 – 2011, ο ρόλος της Αιγύπτου στη Μέση Ανατολή δεν συγκροτήθηκε πρωτίστως μέσα από αυτόνομες στρατηγικές πρωτοβουλίες, αλλά μέσω της σταδιακής ενσωμάτωσης της σε μηχανισμούς περιφερειακής διαχείρισης κρίσεων που είχαν σχεδιαστεί εκτός της ίδιας. Η Αίγυπτος αντιμετωπίστηκε από διεθνείς και περιφερειακούς δρώντες ως θεσμικά αξιόπιστος φορέας διευκόλυνσης διαλόγου, κυρίως λόγω της εμπειρίας της, της γεωπολιτικής της θέσης και της προβλέψιμης συμπεριφοράς της στο διεθνές σύστημα (Quandt 2005, 401-406).

Η ανάληψη διαμεσολαβητικών ρόλων στο παλαιστινιακό ζήτημα και σε ενδοπεριφερειακές εντάσεις δεν προέκυψε ως έκφραση ηγεμονικής φιλοδοξίας, αλλά ως αποτέλεσμα λειτουργικής ανάθεσης. Η Αίγυπτος κλήθηκε να διαδραματίσει ρόλο ενδιάμεσου, καθώς θεωρήθηκε ικανή να επικοινωνεί ταυτόχρονα με αντιτιθέμενους δρώντες χωρίς να αμφισβητεί τις υφιστάμενες ισορροπίες. Η λειτουργία αυτή ενίσχυσε τη διπλωματική χρησιμότητα της χώρας, χωρίς όμως να της προσδώσει αποφασιστικό λόγο στη διαμόρφωση των πολιτικών αποτελεσμάτων (Pinfari , 143-147).

Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η διαμεσολαβητική δραστηριότητα η οποία οργανώθηκε με αυστηρά περιορισμένο βαθμό πολιτικού ρίσκου. Η αιγυπτιακή εμπλοκή επικεντρώθηκε στη διατήρηση διαύλων επικοινωνίας και στη διαχείριση κρίσιμων φάσεων, αποφεύγοντας τη μακροπρόθεσμη δέσμευση ή την ανάληψη πρωτοβουλιών που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε στρατηγικό κόστος. Με τον τρόπο αυτό, διασφαλίστηκε η συνεχής διεθνής παρουσία της χώρας, αλλά περιορίστηκε η δυνατότητα άσκησης επιρροής πέραν του διαδικαστικού επιπέδου (Korany 2013, 182-186).

Από την κριτική αποτίμηση της βιβλιογραφίας αντλείται το συμπέρασμα ότι ο διαμεσολαβητικός ρόλος λειτούργησε ως μηχανισμός διατήρησης πολιτικής συνάφειας σε ένα μεταβαλλόμενο περιφερειακό περιβάλλον, χωρίς να μετασχηματιστεί σε εργαλείο αναπαραγωγής ουσιαστικής περιφερειακής ισχύος. Η Αίγυπτος παρέμεινε απαραίτητος συνομιλητής, αλλά όχι διαμορφωτής των εξελίξεων, γεγονός που συνέβαλε στη σταδιακή αποδυνάμωση της πρωτοβουλιακής της παρουσίας στη Μέση Ανατολή (Darwich 2019, 149-153).

3.3.3 Σχέσεις με την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση

Κατά την περίοδο 1990 – 2011, οι σχέσεις της Αιγύπτου με την Ευρώπη και την Ευρωπαϊκή Ένωση συγκροτήθηκαν σε ένα πλαίσιο λειτουργικής συνεργασίας, το οποίο δεν απέβλεπε στην πολιτική σύγκλιση αλλά στη διαχείριση συγκεκριμένων τομέων αμοιβαίου ενδιαφέροντος. Η ευρωπαϊκή πολιτική έναντι της Αιγύπτου αρθρώθηκε πρωτίστως γύρω από τη λογική της

λειτουργικής συνεργασίας για τη διατήρηση της σταθερότητας στη Μεσόγειο, αποφεύγοντας τη θεσμική ή πολιτική εμβάθυνση των σχέσεων.

Η ένταξη της Αιγύπτου στη Διαδικασία της Βαρκελώνης και, αργότερα στο Ευρωπαϊκό Πολιτικό Πλαίσιο Γειτονίας ερμηνεύεται ως προσπάθεια θεσμικής πλαισίωσης μιας σχέσης που παρέμενε ουσιαστικά ασύμμετρη. Η συνεργασία οργανώθηκε γύρω από οικονομικές συμφωνίες, τεχνική βοήθεια και πολιτικό διάλογο χαμηλής δεσμευτικότητας, χωρίς να συνοδεύεται από ουσιαστική πίεση για εσωτερικές μεταρρυθμίσεις. Η ευρωπαϊκή προσέγγιση προέκρινε τη διατήρηση της σταθερότητας έναντι της προώθησης δημοκρατικών αλλαγών, ενισχύοντας τη διαπραγματευτική θέση του αιγυπτιακού καθεστώτος (Youngs 2004, 118-123).

Παράλληλα, η Αίγυπτος αξιοποίησε τις ευρωμεσογειακές σχέσεις ως μέσο οικονομικής ενσωμάτωσης και πρόσβασης σε αγορές, χωρίς να αποδειχθεί ουσιαστικούς πολιτικούς όρους. Από τη βιβλιογραφία εξάγεται το συμπέρασμα ότι η σχέση με την ΕΕ λειτούργησε περισσότερο ως εργαλείο οικονομικής και θεσμικής εξισορρόπησης έναντι της εξάρτησης από τις Ηνωμένες Πολιτείες, παρά ως ανεξάρτητος άξονας στρατηγικής αναβάθμισης (Hollis 2012, 67-71).

Ωστόσο, επισημαίνεται ότι η ευρωπαϊκή διάσταση της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής δεν μετουσιώθηκε σε ενίσχυση περιφερειακής πρωτοβουλίας. Η συνεργασία παρέμεινε τεχνοκρατική και αποσπασματική, περιορίζοντας τη δυνατότητα της Αιγύπτου να αξιοποιήσει τη σχέση με την Ευρώπη ως πλατφόρμα αναβάθμισης του περιφερειακού της ρόλου. Από τη σχετική ανάλυση προκύπτει ότι η απουσία συνεκτικής ευρωπαϊκής στρατηγικής για τη Νότια Μεσόγειο συνέβαλε στη διατήρηση μιας σχέσης χαμηλής πολιτικής έντασης και περιορισμένων στρατηγικών αποδόσεων (Del Sarto 2010, 154-159).

Στο πλαίσιο αυτό, οι σχέσεις της Αιγύπτου με την Ευρώπη κατά την περίοδο πριν το 2011 ερμηνεύονται ως στοιχείο σταθεροποίησης και διεθνούς αποδοχής, χωρίς όμως να λειτουργούν ως καταλύτης ανανέωσης η ενίσχυσης της περιφερειακής της ισχύος.

3.4 Κληρονομημένες δομές ισχύος και στρατηγικά όρια πριν το 2013

Κατά την τελευταία φάση της περιόδου Μουμπάρακ, η αιγυπτιακή περιφερειακή ισχύς δεν υπονομεύθηκε από μια αιφνίδια στρατηγική αποτυχία, αλλά από τη συσσώρευση δομικών περιορισμών που επηρέασαν τόσο την εσωτερική λειτουργία του κράτους όσο και την εξωτερική του παρουσία. Οι θεσμοί που είχαν διαμορφωθεί κατά τις προηγούμενες δεκαετίες διατηρούσαν τυπικά την εικόνα σταθερότητας, ωστόσο η ικανότητα τους να στηρίξουν ενεργητικές περιφερειακές στρατηγικές είχε ουσιαστικά εξαντληθεί. Η εξωτερική πολιτική συνέχισε να λειτουργεί, αλλά χωρίς ανανεωμένα μέσα, χωρίς στρατηγική καινοτομία και χωρίς κοινωνική ή οικονομική δυναμική που να επιτρέπει την ανάληψη πρωτοβουλιών.

Η διατήρηση της διεθνούς παρουσίας βασίστηκε σε μηχανισμούς διαχείρισης και όχι σε μηχανισμούς παραγωγής ισχύος. Η Αίγυπτος παρέμεινε παρούσα σε περιφερειακά φόρα, συμμετείχε σε διαδικασίες ασφαλείας και διαλόγου, αλλά η δυνατότητα διαμόρφωσης εξελίξεων είχε περιοριστεί σημαντικά. Το αποτέλεσμα ήταν μια μορφή «αδρανούς ισχύος», δηλαδή ένα κράτος με ιστορικό βάρος και θεσμική εμπειρία, αλλά με φθίνουσα ικανότητα στρατηγικής καθοδήγησης της περιοχής (Brown 2011, 9-14).

3.4.1. Οικονομική και πολιτική κόπωση

Η μακροχρόνια στασιμότητα της αιγυπτιακής οικονομίας επέδρασε άμεσα στις δυνατότητες άσκησης εξωτερικής πολιτικής πριν το 2011. Παρά τους θετικούς μακροοικονομικούς δείκτες ορισμένων περιόδων, η ανάπτυξη δεν μεταφράστηκε σε κοινωνική ευημερία ούτε σε διεύρυνση κρατικών δυνατοτήτων. Η αύξηση της ανεργίας, η ενίσχυση των ανισοτήτων και η περιορισμένη παραγωγική βάση μείωσαν την ανθεκτικότητα του κράτους και περιόρισε τους διαθέσιμους πόρους για εξωτερική δράση (El-Ghonemy 2007, 221-226).

Σε πολιτικό επίπεδο, η κόπωση εκδηλώθηκε μέσω της αποδυνάμωσης της νομιμοποιητικής βάσης του καθεστώτος. Η εξουσία στηρίχθηκε όλο και περισσότερο σε μηχανισμούς ελέγχου και λιγότερο σε κοινωνική συναίνεση, γεγονός που μείωσε τη δυνατότητα χάραξης μακροπρόθεσμης στρατηγικής. Η εξωτερική πολιτική άρχισε να υπηρετεί πρωτίστως τη διατήρηση της εσωτερικής ισορροπίας και όχι τη διεύρυνση της περιφερειακής επιρροής (Heydemann 2007, 33-38).

3.4.2 Απώλεια ηγεμονικής πρωτοβουλίας

Η απώλεια της ηγεμονικής πρωτοβουλίας δεν συντελέστηκε μέσω άμεσης υποχώρησης, αλλά μέσω σταδιακής αποχής από ενεργητικές στρατηγικές. Η Αίγυπτος απέφυγε την ανάληψη ηγετικών ρόλων σε κρίσιμες περιφερειακές μεταβάσεις, επιλέγοντας τη διατήρηση υφιστάμενων ισορροπιών. Η στάση αυτή μείωσε το κόστος εμπλοκής, αλλά επέτρεψε σε άλλους περιφερειακούς δρώντες να καλύψουν το κενό επιρροής (Valbjørn & Bank 2012, 8-12).

Η απουσία στρατηγικής ανανέωσης σήμαινε ότι η Αίγυπτος λειτούργησε περισσότερο ως παράγοντας σταθεροποίησης υφιστάμενων δομών παρά ως φορέας νέων πολιτικών κατευθύνσεων. Αυτό περιόρισε την ικανότητα της χώρας να διαμορφώνει την περιφερειακή ατζέντα και να επηρεάζει τις εξελίξεις σε βάθος χρόνου.

3.4.3 Προϋποθέσεις της κρίσης του 2011

Οι παραπάνω δομικοί περιορισμοί διαμόρφωσαν το πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώθηκε η κρίση του 2011. Η αδυναμία σύνδεσης της εξωτερικής πολιτικής με εσωτερική κοινωνική

δυναμική δημιούργησε ένα χάσμα μεταξύ διεθνούς εικόνας και εσωτερικής πραγματικότητας. Το κράτος εμφανιζόταν σταθερό προς τα έξω, αλλά λειτουργούσε υπό αυξανόμενη εσωτερική πίεση (Lynch 2012, 45-49).

Η κρίση δεν αποτέλεσε ρήξη με ένα ισχυρό και λειτουργικό σύστημα, αλλά αποκάλυψη των ορίων ενός μοντέλου που είχε εξαντλήσει τις δυνατότητες του. Οι κληρονομημένες δομές ισχύος αποδείχθηκαν ανεπαρκείς για την προσαρμογή σε ένα μεταβαλλόμενο περιφερειακό περιβάλλον, δημιουργώντας τις συνθήκες για τη βαθιά αναδιάρθρωση της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής μετά το 2013.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 Η Αίγυπτος ως περιφερειακή δύναμη στην εποχή Σίσι (2013 – 2025)

Το παρόν κεφάλαιο εξετάζει πώς, μετά το 2013, η Αίγυπτος επιχειρεί να μετατρέψει τη σταθερότητα, την ασφάλεια και τη γεωπολιτική της θέση σε λειτουργικό διπλωματικό κεφάλαιο, αναλύοντας τις βασικές γεωγραφικές και θεματικές διαστάσεις της σύγχρονης εξωτερικής της πολιτικής και τον τρόπο με τον οποίο αυτές επηρεάζουν την περιφερειακή της ισχύ.

Η περίοδος μετά το 2013 συνιστά κρίσιμο σημείο καμπής για την θέση της χώρας στο περιφερειακό σύστημα. Η πολιτική μετάβαση που ακολούθησε την ανατροπή της κυβέρνησης Μόρσι δεν περιορίστηκε σε εσωτερικές θεσμικές αναδιατάξεις, αλλά συνοδεύτηκε από μια ευρύτερη προσπάθεια ανασυγκρότησης της κρατικής ισχύος και επαναπροσδιορισμού του διεθνούς ρόλου της Αιγύπτου. Το καθεστώς Σίσι επιδίωξε να αποκαταστήσει την εικόνα του κράτους ως σταθερού και ελέγξιμου δρώντα σε ένα περιβάλλον έντονης περιφερειακής ρευστότητας, όπου η κατάρρευση κρατικών δομών, οι εμφύλιες συγκρούσεις και οι ανταγωνισμοί μεγάλων και μεσαίων δυνάμεων αναδιαμόρφωσαν τις ισορροπίες στη Μέση Ανατολή, την Ανατολική Μεσόγειο και την Αφρική.

Η έννοια της περιφερειακής ρευστότητας αναφέρεται στη βαθιά αποδόμηση των περιφερειακών ισορροπιών ασφαλείας στη Μέση Ανατολή και τη Βόρεια Αφρική μετά το 2011, η οποία εκδηλώθηκε μέσα από την κατάρρευση ή σοβαρή αποδυνάμωση κρατικών δομών, όπως η Λιβύη και τη Συρία, την ενίσχυση μη κρατικών ένοπλων δρώντων και την αναδιάταξη των περιφερειακών συσχετισμών ισχύος (Hinnebusch 2015, 23-27).

Παράλληλα, η ρευστότητα αυτή επιδεινώθηκε από την όξυνση των ανταγωνισμών μεταξύ περιφερειακών δυνάμεων, όπως η Τουρκία, το Ιράν και τα κράτη του Κόλπου, καθώς και από την αυξημένη εμπλοκή εξωπεριφερειακών δρώντων, γεγονός που υπονόμωσε τις προϋπάρχουσες δομές περιφερειακής τάξης (Lynch 2016, 1-5). Σε αυτό το περιβάλλον, η Αίγυπτος μετά το 2013 επιδίωξε να αυτοτοποθετηθεί ως πυλώνας κρατικής σταθερότητας και

θεσμικής συνέχειας, προβάλλοντας τον ρόλο της ως δύναμη ανάσχεσης της αποσταθεροποίησης τόσο στη Μέση Ανατολή όσο και στην Ανατολική Μεσόγειο και την Αφρική (Hinnebusch 2015, 23-27).

Σε αυτό το πλαίσιο, η εξωτερική πολιτική της Αιγύπτου συγκροτήθηκε γύρω από έναν περιορισμένο αλλά σαφή πυρήνα προτεραιοτήτων, με κυρίαρχη τη διασφάλιση της εσωτερικής και περιφερειακής ασφάλειας. Η έννοια της σταθερότητας αναδείχθηκε σε κεντρικό εργαλείο στρατηγικής επικοινωνίας και διπλωματικής πρακτικής, λειτουργώντας ταυτόχρονα ως μηχανισμός εσωτερικής νομιμοποίησης και ως βάση οικοδόμησης σχέσεων με εξωτερικούς εταίρους. Η Αίγυπτος προέβαλε τον εαυτό της ως αναγκαίο πυλώνα τάξης απέναντι στην τρομοκρατία, τη διάχυση συγκρούσεων και τις ανεξέλεγκτες μεταναστευτικές ροές, αξιοποιώντας τη γεωγραφική της θέση και το στρατηγικό της βάρος.

Παράλληλα, παρατηρείται σαφής επανενεργοποίηση της αιγυπτιακής παρουσίας σε επιλεγμένα περιφερειακά πεδία, με έμφαση στην Ανατολική Μεσόγειο, τη Λιβύη και τον Νείλο, αλλά και στη διαχείριση σχέσεων με κράτη του Κόλπου, την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις μεγάλες δυνάμεις. Η εξωτερική πολιτική της περιόδου δεν συγκροτείται ως συνεκτικό σχέδιο περιφερειακής ηγεμονίας, αλλά ως πλέγμα επιλεκτικών παρεμβάσεων και συνεργασιών, προσαρμοσμένων στις δυνατότητες του κράτους και στα όρια που θέτει η οικονομική και θεσμική του συγκρότηση.

4.1 Ανασυγκρότηση κρατικής ισχύος και μηχανισμών εξωτερικής πολιτικής μετά το 2013

Η περίοδος μετά το 2013 χαρακτηρίζεται από μια βαθιά αναδιάταξη της κρατικής λειτουργίας στην Αίγυπτο, η οποία επηρέασε άμεσα τον τρόπο με τον οποίο διαμορφώνεται και ασκείται η εξωτερική πολιτική. Η πολιτική σταθεροποίηση που επεδίωξε το καθεστώς Σίσι δεν περιορίστηκε στην αποκατάσταση της δημόσιας τάξης, αλλά συνοδεύτηκε από μια συστηματική ανασυγκρότηση της κρατικής ισχύος, με έμφαση στην κεντρική διοίκηση, στους μηχανισμούς ασφαλείας και στη θεσμική ιεράρχηση της λήψης αποφάσεων. Η εξωτερική πολιτική εντάχθηκε σε αυτό το πλαίσιο ως προέκταση της εσωτερικής στρατηγικής ελέγχου και σταθεροποίησης, και όχι ως αυτόνομο πεδίο διαπραγμάτευσης πολλαπλών συμφερόντων. (Springborg 2017, 1-12).

Η συγκέντρωση της εκτελεστικής εξουσίας στον προεδρικό θεσμό αποτέλεσε βασικό χαρακτηριστικό της νέας κρατικής αρχιτεκτονικής. Η χάραξη εξωτερικής πολιτικής μετακινήθηκε αποφασιστικά προς έναν στενό κύκλο θεσμικών και πολιτικοστρατιωτικών δρώντων, περιορίζοντας τον ρόλο των παραδοσιακών διπλωματικών δομών ως αυτόνομων φορέων στρατηγικού σχεδιασμού. Η ενίσχυση της επιρροής των ενόπλων δυνάμεων και των

υπηρεσιών ασφαλείας δεν συνιστά απλώς οργανωτική μεταβολή, αλλά αντανακλά μια συγκεκριμένη αντίληψη για το διεθνές περιβάλλον, στο οποίο οι απειλές εκλαμβάνονται πρωτίστως ως ζητήματα ασφάλειας και όχι ως πεδία πολιτικής διαπραγματεύσεως . (Sayigh, Yezid 2019, 23-47)

Σε αυτό το πλαίσιο, η ασφάλεια αναδείχθηκε σε κυρίαρχο άξονα της εξωτερικής πολιτικής, λειτουργώντας ως ενοποιητικό σχήμα για διαφορετικά γεωγραφικά και θεματικά πεδία. Ζητήματα όπως η Λιβύη, η τρομοκρατία στο Σινά, οι εξελίξεις στη Γάζα και η αντιπαράθεση γύρω από τον Νείλο εντάχθηκαν σε μια ενιαία αφήγηση υπαρξιακών κινδύνων, η οποία δικαιολογεί τόσο την εσωτερική αυστηροποίηση όσο και την ενεργή εξωτερική παρέμβαση. Η εξωτερική πολιτική οργανώθηκε έτσι γύρω από τη λογική της πρόληψης αποσταθεροποίησης και της διαχείρισης απειλών, αντί της προώθησης μακρόπνοων περιφερειακών σχεδίων (International Crisis Group 2019, 17-23)

Παράλληλα, παρατηρείται σαφής αναδιάρθρωση των θεσμικών διαδικασιών χάραξης πολιτικής, με έμφαση στο περιορισμό της θεσμικής πολυφωνίας και στη συγκέντρωση της λήψης αποφάσεων σε στενό εκτελεστικό κύκλο, γεγονός που επιτρέπει την ταχύτερη υιοθέτηση πολιτικών επιλογών χωρίς εκτεταμένες διαβουλευτικές διαδικασίες . Στην περίπτωση της Αιγύπτου μετά το 2013, η άσκηση της εξωτερικής πολιτικής παρατηρείται να οργανώνεται σε περιορισμένο θεσμικό κύκλο, με περιορισμένη διαβούλευση και αυξημένη εξάρτηση από τις αντιλήψεις του εκτελεστικού κέντρου περί εθνικής ασφάλειας και σταθερότητας του καθεστώτος (Albrecht 2015, 256-262).

Η ανασυγκρότηση αυτή δεν σήμανε την πλήρη αποσύνδεση της εξωτερικής πολιτικής από οικονομικές και διπλωματικές παραμέτρους, αλλά την ιεράρχησή τους υπό το πρίσμα της ασφάλειας. Η οικονομική συνεργασία, η ενέργεια και οι σχέσεις με διεθνείς εταίρους αξιοποιούνται επιλεκτικά, στο μέτρο που ενισχύουν τη σταθερότητα του κράτους και τη διαπραγματευτική του θέση. Με τον τρόπο αυτό, η εξωτερική πολιτική της Αιγύπτου μετά το 2013 συγκροτείται ως μηχανισμός διαχείρισης κινδύνων και ενίσχυσης της κρατικής ανθεκτικότητας, περισσότερο παρά ως εργαλείο προβολής ιδεολογικής ή ηγεμονικής φιλοδοξίας (Gerges 2018, 337-344).

4.2 Ανατολική Μεσόγειος: ενέργεια, ασφάλεια και θεσμική σύγκλιση με την Ευρώπη

Η Ανατολική Μεσόγειος αναδείχθηκε μετά το 2013 σε κομβικό πεδίο άσκησης της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής, καθώς συνδυάζει κρίσιμες παραμέτρους ασφάλειας, ενέργειας και διεθνούς νομιμοποίησης. Η γεωγραφική θέση της Αιγύπτου, σε συνδυασμό με τον έλεγχο της Διώρυγας του Σουέζ και την εγγύτητα σε ενεργειακά κοιτάσματα, προσέδωσε στη χώρα τη

δυνατότητα να επανατοποθετηθεί ως βασικός δρων σε ένα περιφερειακό σύστημα αυξανόμενης στρατηγικής σημασίας. Η περιοχή δεν αντιμετωπίζεται απλώς ως ζώνη οικονομικού ενδιαφέροντος, αλλά ως χώρος όπου διασταυρώνονται οι στόχοι εθνικής ασφάλειας, περιφερειακής σταθερότητας και σχέσεων με την Ευρώπη (Kausch 2020, 41-47).

Η ανακάλυψη και εκμετάλλευση υδρογονανθράκων λειτούργησε ως καταλύτης για τη διαμόρφωση νέων συνεργατικών σχημάτων, εντός των οποίων η Αίγυπτος επιδίωξε να αναλάβει ρόλο συντονιστή και κόμβου. Οι υφιστάμενες υποδομές υγροποίησης φυσικού αερίου στο Ιντού και στη Νταμιέττα επέτρεψαν στο Κάιρο να προβάλλει την εικόνα αξιόπιστου ενεργειακού διαμεσολαβητή, ικανού να συνδέει παραγωγούς και καταναλωτές σε περιφερειακό και ευρωπαϊκό επίπεδο. Η ενεργειακή διάσταση της εξωτερικής πολιτικής εντάχθηκε έτσι σε ένα ευρύτερο πλαίσιο στρατηγικής αξιοποίησης υλικών πλεονεκτημάτων προς ενίσχυση της διαπραγματευτικής ισχύος (Tagliapietra 2019, 88-93).

Παράλληλα, η ενεργειακή συνεργασία συνδέθηκε άμεσα με ζητήματα ασφάλειας και αποτροπής. Η συμμετοχή της Αιγύπτου σε πολυμερή σχήματα, όπως το East Mediterranean Gas Forum, δεν περιορίστηκε σε τεχνικοοικονομικό επίπεδο, αλλά λειτούργησε ως μηχανισμός θεσμικής οριοθέτησης συμμαχιών και αποκλεισμών. Μέσω αυτών των πλαισίων, η Αίγυπτος συνέβαλε στη συγκρότηση ενός υποσυστήματος που βασίζεται σε κανόνες συνεργασίας και κοινά συμφέροντα, περιορίζοντας τα περιθώρια μονομερών ενεργειών από ανταγωνιστικούς δρώντες (Lesser 2021, 55-61).

Ιδιαίτερη σημασία απέκτησαν οι τριμερείς και τετραμερείς συνεργασίες με την Ελλάδα, την Κύπρο και το Ισραήλ, οι οποίες προσέδωσαν στην αιγυπτιακή πολιτική μια σαφή ευρωμεσογειακή διάσταση. Οι συνεργασίες αυτές δεν συγκροτήθηκαν αποκλειστικά γύρω από ενεργειακά ζητήματα, αλλά επεκτάθηκαν σε τομείς άμυνας, θαλάσσιας ασφάλειας και πολιτικού συντονισμού. Μέσω αυτών των σχημάτων, η Αίγυπτος κατόρθωσε να ενισχύσει τη θέση της ως σταθερός εταίρος κρατών-μελών ή στενών εταίρων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, γεγονός που ενίσχυσε την εξωτερική της αξιοπιστία (Tziarras 2019, 55-61).

Η Ανατολική Μεσόγειος λειτούργησε επίσης ως πεδίο έμμεσης αντιπαράθεσης με την Τουρκία, χωρίς την προσφυγή σε άμεση σύγκρουση. Η αιγυπτιακή στρατηγική βασίστηκε στην οικοδόμηση θεσμικών και διπλωματικών αντίβαρων, τα οποία περιόρισαν την τουρκική επιρροή μέσω συνεργασιών και διεθνών συμφωνιών. Η επιλογή αυτή αντανάκλα μια ευρύτερη τάση προτίμησης έμμεσων μορφών αποτροπής, οι οποίες μειώνουν το κόστος και τους κινδύνους κλιμάκωσης, ενώ ενισχύουν τη διεθνή αποδοχή των αιγυπτιακών θέσεων (Özel 2023, 33-39).

Η ευρωπαϊκή διάσταση της αιγυπτιακής πολιτικής στην Ανατολική Μεσόγειο συνδέθηκε στενά με την ενεργειακή ασφάλεια της ΕΕ και τη διαφοροποίηση πηγών εφοδιασμού. Η Αίγυπτος προβάλλεται ως αξιόπιστος εταίρος σε μια περίοδο αυξημένων ενεργειακών αναγκών

και γεωπολιτικών αναταράξεων, γεγονός που ενίσχυσε το πολιτικό της κεφάλαιο στις σχέσεις με τις Βρυξέλλες. Η συνεργασία αυτή δεν προϋπέθετε βαθιά πολιτική σύγκλιση σε ζητήματα διακυβέρνησης, αλλά βασίστηκε σε μια λειτουργική σύμπτωση συμφερόντων στον τομέα της ασφάλειας και της ενέργειας (Youngs 2023, 14-20).

Στο ίδιο πλαίσιο, η Ανατολική Μεσόγειος προσέφερε στην Αίγυπτο τη δυνατότητα να μετατρέψει τη σταθερότητα σε διπλωματικό πλεονέκτημα. Η εικόνα του κράτους που συμβάλλει στην ομαλή λειτουργία ενεργειακών ροών και στη διαχείριση περιφερειακών εντάσεων ενίσχυσε τη διεθνή νομιμοποίηση του καθεστώτος. Η εξωτερική πολιτική δεν λειτούργησε εδώ ως φορέας ιδεολογικής επιρροής, αλλά ως μηχανισμός εμπέδωσης μιας εικόνας υπεύθυνου και αναγκαίου δρώντα στο ευρωμεσογειακό σύστημα (Del Sarto 2016, 201-207).

Τέλος, η αιγυπτιακή παρουσία στην Ανατολική Μεσόγειο αποκαλύπτει μια ευρύτερη στρατηγική σύνδεσης υλικών πόρων, θεσμικής συνεργασίας και πολιτικής ασφάλειας. Η περιοχή αξιοποιήθηκε ως πεδίο επαναβεβαίωσης της περιφερειακής ισχύος της Αιγύπτου, όχι μέσω άμεσης επιβολής, αλλά μέσω της ένταξής της σε δίκτυα συνεργασίας που ενισχύουν τη διαπραγματευτική της θέση και περιορίζουν τις εναλλακτικές των ανταγωνιστών. Με τον τρόπο αυτό, η Ανατολική Μεσόγειος καθίσταται κεντρικός άξονας της εξωτερικής πολιτικής της περιόδου Σίσι και προπομπός της ευρύτερης περιφερειακής στρατηγικής που αναπτύσσεται στα επόμενα πεδία δράσης.

4.3 Μέση Ανατολή και Αφρική: Λιβύη, GERD και στρατηγική αποτροπής

Η αιγυπτιακή εξωτερική πολιτική μετά το 2013 παρουσιάζει σαφή μετατόπιση προς μια αντίληψη περιφερειακής ισχύος που εδράζεται πρωτίστως στην ασφάλεια και την αποτροπή σε άμεσα γειτονικά γεωπολιτικά μέτωπα. Στο πλαίσιο αυτό η Μέση Ανατολή και η Βόρεια/Ανατολική Αφρική αρθρώνονται στην αιγυπτιακή στρατηγική σκέψη ως διασυνδεδεμένα πεδία ασφαλείας εντός των οποίων οι εξελίξεις εκλαμβάνονται όχι ως απομακρυσμένα περιφερειακά γεγονότα, αλλά ως παράγοντες που επηρεάζουν άμεσα τη σταθερότητα του αιγυπτιακού κράτους. Η βιβλιογραφία επισημαίνει ότι η επιλογή αυτή συνδέεται με την επιδίωξη πρόληψης κινδύνων πριν αυτοί αποκτήσουν μη αναστρέψιμο χαρακτήρα, ιδίως σε περιβάλλοντα κρατικής κατάρρευσης και διασυννοριακής αστάθειας (Fahmy 2020, 173-179).

Στο πλαίσιο αυτό, η έννοια της αποτροπής υπερβαίνει τη στενή στρατιωτική της διάσταση. Η αποτροπή δεν περιορίζεται στη χρήση ή την απειλή χρήσης βίας, αλλά περιλαμβάνει τη διπλωματική διεθνοποίηση κρίσιμων ζητημάτων, τη δημιουργία κόκκινων γραμμών, καθώς και την οικοδόμηση συμμαχιών που αυξάνουν το κόστος οποιασδήποτε αναθεωρητικής ενέργειας τρίτων δρώντων. Η αιγυπτιακή στρατηγική εμφανίζεται, έτσι, ως

πολυδιάστατη, συνδυάζοντας στρατιωτική ετοιμότητα με πολιτική διαμεσολάβηση και οικονομική στήριξη επιλεγμένων εταιρών.

Η πρακτική άσκηση της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής μετά το 2013 αποκαλύπτει μια σαφή ιεράρχηση γεωγραφικών και θεματικών προτεραιοτήτων, στις οποίες η απώλεια ελέγχου ή επιρροής εκλαμβάνεται από το εκτελεστικό κέντρο ως άμεση απειλή για την εσωτερική ασφάλεια και την κοινωνική συνοχή της χώρας. Η Λιβύη, λόγω του παρατεταμένου εμφυλίου πολέμου και της απουσίας συγκροτημένης κρατικής εξουσίας, αντιμετωπίζεται ως πηγή διασυνοριακών κινδύνων στα δυτικά σύνορα της Αιγύπτου, ιδίως σε ότι αφορά τη διάχυση ενόπλων ομάδων και την περιφερειακή αστάθεια.

Παράλληλα, το ζήτημα του Φράγμα της Μεγάλης Αιθιοπικής Αναγέννησης (GERD) εντάσσεται στον πυρήνα των αντιλήψεων περί κρατικής επιβίωσης, καθώς συνδέεται άμεσα με την υδατική ασφάλεια, τη γεωργική βιωσιμότητα και τη μακροπρόθεσμη κοινωνικοοικονομική σταθερότητα της χώρας.

Οι σχέσεις με τα κράτη του Κόλπου αποκτούν ιδιαίτερη βαρύτητα ως πεδίο οικονομικής, πολιτικής και στρατηγικής στήριξης, ιδίως στο πλαίσιο της μετά το 2013 ανασυγκρότησης της αιγυπτιακής κρατικής ισχύος. Συνολικά, τα πεδία αυτά λειτουργούν ως δοκιμασίες της αιγυπτιακής ικανότητας να μεταφράζει τη συγκεντρωμένη κρατική ισχύ σε απτά περιφερειακά αποτελέσματα και να επιβάλλει όρια αποσταθεροποίησης στο άμεσο γεωπολιτικό της περιβάλλον (Verhoeven 2015, 301-307).

Τέλος η στρατηγική της Αιγύπτου στις περιοχές αυτές δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από την ευρύτερη επιδίωξη καθεστωτικής σταθερότητας. Η εξωτερική πολιτική αξιοποιείται ως εργαλείο εσωτερικής νομιμοποίησης, προβάλλοντας την εικόνα ενός κράτους που δρα προληπτικά, υπεύθυνα και αποφασιστικά απέναντι σε απειλές υψηλής έντασης. Μέσα από αυτή τη λογική, η περιφερειακή δράση στην Αφρική και τη Μέση Ανατολή καθίσταται κεντρικός άξονας της αιγυπτιακής στρατηγικής αποτροπής, συνδέοντας άμεσα την εξωτερική συμπεριφορά με τη διατήρηση της εσωτερικής πολιτικής τάξης (Brownlee 2018, 176-182).

4.3.1 Λιβύη

Η λιβυκή κρίση αποτέλεσε για το Κάιρο το πλέον άμεσο και από τεστ της μετα-2013 στρατηγικής αποτροπής, καθώς η κατάρρευση της κρατικής εξουσίας στη Λιβύη δημιούργησε ένα περιβάλλον αβεβαιότητας με άμεσες επιπτώσεις στην ασφάλεια των δυτικών αιγυπτιακών συνόρων. Η γεωγραφική εγγύτητα, η διακίνηση όπλων και μαχητών, καθώς και η παρουσία ισλαμιστικών ένοπλων ομάδων, οδήγησαν στην ανάδειξη της Λιβύης ως πρωτεύοντος πεδίου εξωτερικής πολιτικής, στο οποίο η ουδετερότητα εκτιμήθηκε ως επιλογή υψηλού ρίσκου (Fahmy 2020, 87-92).

Στο πλαίσιο αυτό, η αιγυπτιακή στάση διαμορφώθηκε γύρω από την υποστήριξη πολιτικοστρατιωτικών δρώντων που θεωρήθηκαν ικανοί να επαναφέρουν μια μορφή κρατικής ιεραρχίας και να περιορίσουν την επιρροή ισλαμιστικών και φιλοτουρκικών δυνάμεων. Η στήριξη προς τον Χαλίφα Χαφτάρ και τον Λιβυκό Εθνικό Στρατό μπορεί να ερμηνεύει ως επιλογή σταθεροποίησης μέσω «σκληρού εταίρου», παρά ως ιδεολογική ταύτιση. Η προτεραιότητα δόθηκε στη δημιουργία μιας ελεγχόμενης αρχής στα ανατολικά της χώρας, ικανής να λειτουργήσει ως ανάχωμα στην περιφερειακή αποσταθεροποίηση (Wehrey 2018, 201-208).

Η στρατιωτική διάσταση της αιγυπτιακής εμπλοκής δεν περιορίστηκε σε έμμεση υποστήριξη. Η δημόσια διακήρυξη «κόκκινης γραμμής» στη Σύρτη και την Αλ-Τζούφρα το 2020 σηματοδότησε την πρόθεση χρήσης στρατιωτικής ισχύος ως μέσου αποτροπής εξωτερικών παρεμβάσεων που θα ανέτρεπαν την ισορροπία στο πεδίο. Η συγκεκριμένη κίνηση στόχευε λιγότερο στην άμεση στρατιωτική σύγκρουση και περισσότερο στη διαμόρφωση ορίων εμπλοκής για τρίτους δρώντες, ιδίως την Τουρκία, αυξάνοντας το κόστος περαιτέρω κλιμάκωσης (Toaldo 2020, 9-14).

Παράλληλα, η αιγυπτιακή πολιτική στη Λιβύη συνδυάστηκε με ενεργό διπλωματική δράση, η οποία στόχευε στη διεθνοποίηση των αιγυπτιακών ανησυχιών και στη νομιμοποίηση της θέσης της χώρας ως βασικού εγγυητή περιφερειακής ασφάλειας. Η φιλοξενία λιβυκών πολιτικών διαβουλεύσεων στο Κάιρο και η υποστήριξη πολιτικών διαδικασιών υπό την αιγίδα του ΟΗΕ καταδεικνύουν μια στρατηγική «διπλής τροχιάς», όπου η στρατιωτική αποτροπή συνυπάρχει με θεσμικές και διπλωματικές πρωτοβουλίες (Varvelli 2021, 56-62).

Ωστόσο, τα όρια της αιγυπτιακής στρατηγικής, η παρατεταμένη αστάθεια στη Λιβύη, οι εσωτερικές διαιρέσεις και η συνεχιζόμενη εμπλοκή πολλαπλών εξωτερικών δρώντων περιορίσαν την ικανότητα του Καΐρου να μετατρέψει τη στρατιωτική και διπλωματική του παρέμβαση σε μακροπρόθεσμη πολιτική επιρροή. Η έλλειψη ενιαίας λιβυκής κρατικής δομής κατέστησε δύσκολη τη θεσμική εδραίωση των αιγυπτιακών επιδιώξεων, μετατρέποντας τη Λιβύη σε διαρκές πεδίο διαχείρισης κρίσεων και όχι σε χώρο σταθερής περιφερειακής προβολής ισχύος (Lacher 2020, 289-295).

Συνολικά, η λιβυκή περίπτωση αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίο η Αίγυπτος επιχειρεί να ασκήσει περιφερειακή ισχύ μέσω αποτροπής, επιλεκτικής στρατιωτικής εμπλοκής και διπλωματικής νομιμοποίησης. Ταυτόχρονα, καταδεικνύει τα δομικά όρια μιας στρατηγικής που εξαρτάται από ασταθή εσωτερικά περιβάλλοντα τρίτων κρατών και από την ισορροπία ανταγωνιστικών εξωτερικών παρεμβάσεων.

4.3.2 GERD και Νείλος

Το ζήτημα του Φράγματος της Μεγάλης Αναγέννησης της Αιθιοπίας (GERD) αναδείχθηκε σε έναν από τους πλέον κρίσιμους άξονες της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής μετά το 2013, καθώς συνδέεται άμεσα με την υδρολογική ασφάλεια, τη γεωργική βιωσιμότητα και κατ' επέκταση, τη μακροπρόθεσμη κοινωνικοοικονομική σταθερότητα της χώρας. Η εξάρτηση της Αιγύπτου από τα ύδατα του Νείλου προσδίδει στο GERD χαρακτήρα υπαρξιακού ζητήματος, το οποίο υπερβαίνει τις συνήθεις διακρατικές διαφωνίες και εντάσσεται στον πυρήνα της εθνικής ασφάλειας (Cascão 2009, 245-248).

Η αιγυπτιακή στάση απέναντι στο GERD διαμορφώθηκε αρχικά μέσα από μια στρατηγική διεθνοποίησης του ζητήματος, με στόχο τη μεταφορά της διαπραγμάτευσης από το διμερές ή τριμερές επίπεδο σε πολυμερή φόρα. Η επίκληση του διεθνούς δικαίου των υδάτων και η έμφαση στην αρχή της «μη πρόκλησης σημαντικής βλάβης» χρησιμοποιήθηκαν ως βασικά εργαλεία επιχειρηματολογίας, προκειμένου να αναδειχθούν οι δυνητικές αρνητικές επιπτώσεις του φράγματος στην Αίγυπτο (Tvedt 2016, 312-318). Μέσα από αυτή τη στρατηγική, επιδιώχθηκε η ενίσχυση της διεθνούς κατανόησης των αιγυπτιακών ανησυχιών και η άσκηση έμμεσης πίεσης προς την Αιθιοπία.

Παράλληλα η αιγυπτιακή πολιτική στο ζήτημα του GERD χαρακτηρίστηκε από μια προσεκτική ισορροπία μεταξύ διπλωματικής κινητοποίησης και ρητορικής αποτροπής. Δηλώσεις περί «κόκκινων γραμμών» και αναφορές σε όλα τα διαθέσιμα μέσα ερμηνεύονται ως προσπάθεια ενίσχυσης της διαπραγματευτικής θέσης της χώρας, χωρίς ωστόσο να μεταφράζονται σε άμεση στρατιωτική απειλή. Η επιλογή αυτή αντανακλά τη συνειδητοποίηση των υψηλών πολιτικών και στρατιωτικών κόστους που θα συνεπαγόταν μια σύγκρουση στην Ανατολική Αφρική (Verhoeven 2015, 401-407).

Ιδιαίτερη σημασία αποδίδεται στη σχέση μεταξύ υδροπολιτικής και περιφερειακής ισχύος. Η περίπτωση του GERD ανέδειξε τα δομικά όρια της αιγυπτιακής επιρροής στην Αφρική, καθώς η Αιθιοπία, αξιοποιώντας το αναπτυξιακό αφήγημα και τη στήριξη περιφερειακών και εξωπεριφερειακών εταίρων, κατόρθωσε να προωθήσει το έργο παρά τις αιγυπτιακές αντιρρήσεις. Η αδυναμία επιβολής δεσμευτικού πλαισίου συμφωνίας καταδεικνύει ότι η στρατιωτική ισχύς και το διπλωματικό κύρος δεν επαρκούν πάντοτε για την επίτευξη στόχων σε πεδία όπου εμπλέκονται ζητήματα ανάπτυξης, κυριαρχίας και εθνικής αξιοπρέπειας τρίτων κρατών (Zeitoun 2013, 75-78).

Ταυτόχρονα, η υδροπολιτική διάσταση του GERD επηρέασε ευρύτερα τον τρόπο με τον οποίο η Αίγυπτος αντιλαμβάνεται τον ρόλο της ως περιφερειακή δύναμη. Η μετατόπιση της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής προς πιο σύνθετες μορφές διαχείρισης ασφάλειας, που συνδυάζουν περιβαλλοντικούς, οικονομικούς και γεωπολιτικούς παράγοντες, αναδεικνύει την

ανάγκη προσαρμογής σε ένα πολυεπίπεδο περιφερειακό περιβάλλον. Το ζήτημα του Νείλου λειτουργεί έτσι ως πεδίο όπου δοκιμάζονται τα όρια της παραδοσιακής αντίληψης ισχύος και καθίσταται εμφανής η σημασία μη στρατιωτικών εργαλείων επιρροής (Swain 2014, 223-229).

Εντέλει, το GERD δεν συνιστά απλώς μια διμερή ή τριμερή διαφωνία, αλλά έναν καθρέφτη των μεταβαλλόμενων συσχετισμών ισχύος στην Αφρική και στη Μέση Ανατολή. Η αδυναμία επίτευξης οριστικής λύσης έως σήμερα υπογραμμίζει ότι η αιγυπτιακή περιφερειακή ισχύς, αν και σημαντική, παραμένει περιορισμένη όταν συγκρούεται με ισχυρά αναπτυξιακά αφηγήματα και την αυξανόμενη αυτονομία ανερχόμενων περιφερειακών δρώντων.

4.3.3 Κράτη του Κόλπου: οικονομική στήριξη, πολιτική σύμπλευση και όρια αυτονομίας

Οι σχέσεις της Αιγύπτου με τα κράτη του Κόλπου μετά το 2013 συνιστούν έναν από τους πλέον καθοριστικούς παράγοντες της περιφερειακής της στρατηγικής, καθώς συνδυάζουν οικονομική εξάρτηση, πολιτική σύμπλευση και κοινές αντιλήψεις περί ασφάλειας. Η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα αναδείχθηκαν σε βασικούς υποστηρικτές του αιγυπτιακού καθεστώτος την περίοδο μετά την ανατροπή των Αδελφών Μουσουλμάνων, παρέχοντας εκτεταμένη χρηματοδοτική βοήθεια, επενδύσεις και ενεργειακή στήριξη. Η οικονομική αυτή συμβολή ερμηνεύεται ως κρίσιμη για τη σταθεροποίηση της αιγυπτιακής οικονομίας και τη διατήρηση της κοινωνικής συνοχής σε μια περίοδο έντονων δημοσιονομικών πιέσεων (Ulrichsen 2016, 41-47).

Η πολιτική διάσταση αυτής της σχέσης εδράζεται σε μια κοινή αντίληψη απειλών, ιδίως ως προς τον πολιτικό ισλαμισμό και τις αναταράξεις που προκάλεσαν οι εξεγέρσεις του 2011. Η σύγκλιση αυτή αποτυπώνεται στη στήριξη που παρείχαν τα κράτη του Κόλπου στην αιγυπτιακή πολιτική αποκατάστασης της κρατικής ισχύος και στην αποδοχή της Αιγύπτου ως πυλώνα περιφερειακής τάξης. Η εξωτερική πολιτική του Καΐρου ενισχύθηκε μέσω αυτής της συμμαχίας, καθώς απέκτησε πρόσθετο διπλωματικό βάρος και περιθώρια δράσης σε περιφερειακά μέτωπα όπως η Λιβύη (Piazza 2019, 401-425).

Ωστόσο η οικονομική στήριξη των κρατών του Κόλπου συνοδεύεται από περιορισμούς ως προς την αυτονομία της αιγυπτιακής εξωτερικής πολιτικής. Η εξάρτηση από χρηματοδοτικές ροές και επενδύσεις δημιουργεί δομικές πιέσεις ευθυγράμμισης με τις στρατηγικές προτεραιότητες του Ριάντ και του Αμπού Ντάμπι, ιδίως σε ζητήματα περιφερειακών συγκρούσεων και ανταγωνισμών. Η αιγυπτιακή στάση συχνά εμφανίζεται προσεκτική και αποφεύγει κινήσεις που θα μπορούσαν να διαταράξουν αυτή τη σχέση, ακόμη και όταν διακυβεύονται επιμέρους εθνικά συμφέροντα (Gause 2010, 132-137).

Παράλληλα, καταγράφεται μια σταδιακή διαφοροποίηση εντός του ίδιου του Κόλπου, η οποία επηρεάζει τις επιλογές του Καΐρου. Οι αποκλίσεις μεταξύ Σαουδικής Αραβίας, ΗΑΕ και

Κατάρ σε περιφερειακά ζητήματα περιορίζουν την ικανότητα της Αιγύπτου να βασίζεται σε ενιαίο μέτωπο στήριξης. Η εξομάλυνση ορισμένων ενδο-κολπικών σχέσεων τα τελευταία έτη δημιούργησε νέες ισορροπίες, στις οποίες η Αίγυπτος καλείται να προσαρμοστεί χωρίς να απωλέσει τον ρόλο της ως προνομιακού εταίρου (Roberts 2017, 198-203).

Η οικονομική διάσταση των σχέσεων με τον Κόλπο δεν περιορίζεται στη βραχυπρόθεσμη στήριξη, αλλά επεκτείνεται σε μακροπρόθεσμες επενδύσεις σε υποδομές, ενέργεια και ακίνητα. Οι επενδύσεις αυτές ερμηνεύονται ως μέσο εμβάθυνσης της πολιτικής επιρροής των κρατών του Κόλπου στην αιγυπτιακή οικονομία, ενισχύοντας τη διασύνδεση μεταξύ εσωτερικής ανάπτυξης και εξωτερικής πολιτικής ευθυγράμμισης (Roll 2019, 22-26).

Τέλος, η σχέση με τα κράτη του Κόλπου αναδεικνύει ένα κρίσιμο όριο της αιγυπτιακής περιφερειακής ισχύος: την αδυναμία πλήρους αποσύνδεσης της εξωτερικής πολιτικής από τις οικονομικές εξαρτήσεις. Αν και η Αίγυπτος προβάλλεται ως στρατηγικός εταίρος και περιφερειακός σταθεροποιητής, η ανάγκη διατήρησης της οικονομικής στήριξης περιορίζει τη δυνατότητα άσκησης ανεξάρτητης και πολιτικής πρωτοβουλίας. Η σύμπραξη με τον Κόλπο λειτουργεί έτσι ταυτόχρονα ως ενισχυτής και ως περιορισμός της αιγυπτιακής περιφερειακής δράσης, αποτυπώνοντας τις αντιφάσεις της σύγχρονης αιγυπτιακής ισχύος (Hanieh 2011, 289-295).

4.4 Σχέσεις με την Ευρωπαϊκή Ένωση και τις μεγάλες δυνάμεις: η «σταθερότητα» ως διπλωματικό κεφάλαιο

Η εξωτερική πολιτική της Αιγύπτου μετά το 2013 έναντι της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των μεγάλων δυνάμεων συγκροτείται γύρω από την ανάδειξη της χώρας ως αναντικατάστατου παράγοντα σταθερότητας σε ένα περιβάλλον αυξημένης γεωπολιτικής αβεβαιότητας.

Η αιγυπτιακή ηγεσία αξιοποιεί συστηματικά το αφήγημα της σταθερότητας για να μετατρέψει δομικές αδυναμίες –οικονομικές πιέσεις, αυταρχική διακυβέρνηση, κοινωνικές ανισότητες– σε διπλωματικά πλεονεκτήματα, προβάλλοντας την εικόνα ενός κράτους ικανού να αποτρέψει την περιφερειακή αποσταθεροποίηση και να εξυπηρετήσει κρίσιμα συμφέροντα τρίτων δρώντων (Fahmy 2020, 66-76)

Στο πλαίσιο των σχέσεων με την Ευρωπαϊκή Ένωση, η Αίγυπτος αντιμετωπίζεται πρωτίστως ως εταίρος ασφάλειας και όχι ως υπονήφιος για βαθύτερη πολιτική ή θεσμική σύγκλιση. Η συνεργασία επικεντρώνεται σε τρεις βασικούς άξονες: τη διαχείριση της παράτυπης μετανάστευσης, την ενεργειακή ασφάλεια και την αντιτρομοκρατική συνεργασία. Η ευρωπαϊκή πολιτική έναντι της Αιγύπτου χαρακτηρίζεται από πραγματισμό, καθώς ζητήματα δημοκρατίας και ανθρωπίνων δικαιωμάτων υποχωρούν μπροστά στην ανάγκη διατήρησης ενός σταθερού εταίρου στη Νότια Μεσόγειο (Youngs 2021, 201-207).

Η μετανάστευση συνιστά κεντρικό πεδίο διαπραγμάτευσης. Η Αίγυπτος προβάλλεται ως κράτος-φραγμός στη μετακίνηση πληθυσμών από την Αφρική και τη Μέση Ανατολή προς την Ευρώπη, αξιοποιώντας τον έλεγχο των ακτών και των συνόρων της ως εργαλείο εξωτερικής πολιτικής. Η συνεργασία αυτή, αν και λιγότερο θεσμιοποιημένη σε σχέση με άλλες χώρες της περιοχής, επιτρέπει στο Κάιρο να ενισχύει τη διαπραγματευτική του θέση έναντι των Βρυξελλών, εξασφαλίζοντας οικονομική στήριξη και πολιτική ανοχή (Tsourapas 2019, 113-116, 156-162).

Παράλληλα, η ενεργειακή διάσταση των σχέσεων με την Ευρώπη απέκτησε ιδιαίτερη βαρύτητα μετά το 2022. Η Αίγυπτος αξιοποιεί τις υποδομές υδροποιημένου φυσικού αερίου και τη συμμετοχή της σε περιφερειακά ενεργειακά σχήματα της Ανατολικής Μεσογείου για να παρουσιαστεί ως αξιόπιστος κόμβος ενεργειακής διασύνδεσης με την ευρωπαϊκή αγορά. Η ενεργειακή συνεργασία λειτουργεί όχι μόνο ως οικονομικό εργαλείο, αλλά και ως μηχανισμός γεωπολιτικής εμβάθυνσης των σχέσεων με κράτη-μέλη της ΕΕ, ενισχύοντας την εικόνα της Αιγύπτου ως στρατηγικού εταίρου σε μια περίοδο αναζήτησης εναλλακτικών πηγών ενέργειας (Tagliapietra 2022, 33-38).

Στις σχέσεις με τις Ηνωμένες Πολιτείες, η σταθερότητα παραμένει ο βασικός άξονας της διμερούς συνεργασίας. Η Αίγυπτος εξακολουθεί να θεωρείται κρίσιμος πυλώνας της αμερικανικής στρατηγικής στη Μέση Ανατολή, ιδίως λόγω του ρόλου της στην ασφάλεια του Ισραήλ, στη διαχείριση της κρίσης στη Γάζα και στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας στο Σινά. Η στρατιωτική βοήθεια και η πολιτικοστρατιωτική συνεργασία διατηρούνται, παρά τις κατά καιρούς εντάσεις γύρω από ζητήματα ανθρωπίνων δικαιωμάτων, αποτυπώνοντας την προτεραιότητα της γεωπολιτικής σταθερότητας έναντι της κανονιστικής συνέπειας (Sharp 2022, 19-24).

Ταυτόχρονα, η αιγυπτιακή εξωτερική πολιτική επιδιώκει να διευρύνει τα περιθώρια ελιγμών μέσω σχέσεων με μη δυτικές μεγάλες δυνάμεις. Η Ρωσία και η Κίνα αντιμετωπίζονται ως εναλλακτικές πηγές πολιτικής, στρατιωτικής και οικονομικής στήριξης, ενισχύοντας τη διαπραγματευτική ισχύ της Αιγύπτου έναντι της Δύσης. Η συνεργασία με τη Μόσχα στον τομέα των εξοπλισμών και της πυρηνικής ενέργειας, καθώς και η κινεζική εμπλοκή σε έργα υποδομών, εντάσσονται σε μια στρατηγική διαφοροποίησης εξαρτήσεων, χωρίς ωστόσο να αναιρούν τον κεντρικό ρόλο των δυτικών σχέσεων (Al-Anani 2021, 5-9).

Συνολικά, η αιγυπτιακή διπλωματία στην εποχή Σίσι μετατρέπει τη σταθερότητα σε βασικό νόμισμα διεθνούς συναλλαγής. Η ικανότητα του κράτους να παρουσιάζεται ως παράγοντας τάξης σε μια ασταθή περιφέρεια επιτρέπει την εξασφάλιση πολιτικής ανοχής, οικονομικής στήριξης και στρατηγικών συνεργασιών, παρά τις εσωτερικές αντιφάσεις του καθεστώτος. Η επιλογή αυτή ενισχύει τη βραχυπρόθεσμη διεθνή θέση της Αιγύπτου, αλλά

ταυτόχρονα δημιουργεί μακροπρόθεσμα ερωτήματα ως προς τη βιωσιμότητα μιας περιφερειακής ισχύος που εδράζεται περισσότερο στη διαχείριση φόβων τρίτων παρά σε αυτόνομη οικονομική και κοινωνική δυναμική.

Κεφάλαιο 5^ο Συνολική ανάλυση και ερευνητικά ευρήματα

Το ερευνητικό ερώτημα της παρούσας εργασίας εστιάζει στον βαθμό κατά τον οποίο η Αίγυπτος, κατά την προεδρία του Αμπντέλ Φατάχ αλ-Σίσι, μπορεί να χαρακτηριστεί ως περιφερειακή δύναμη. Η απάντηση στο ερώτημα αυτό δεν προσφέρεται για διχοτομικές ή απόλυτες διατυπώσεις, καθώς η σύγχρονη αιγυπτιακή περίπτωση δεν εντάσσεται με σαφήνεια στις κλασικές κατηγορίες της θεωρίας των Διεθνών Σχέσεων. Αντιθέτως, απαιτεί μια σύνθετη αποτίμηση, η οποία λαμβάνει υπόψη τόσο τις μορφές άσκησης ισχύος όσο και τους δομικούς περιορισμούς που διαμορφώνουν τη στρατηγική συμπεριφορά του αιγυπτιακού κράτους μετά το 2013.

Η ανάλυση που προηγήθηκε κατέδειξε ότι η Αίγυπτος της περιόδου Σίσι δεν έχει αποσυρθεί από το περιφερειακό πεδίο. Διατηρεί αξιόλογη στρατιωτική ικανότητα, εμπλέκεται ενεργά σε ζητήματα περιφερειακής ασφάλειας και επιδεικνύει σταθερή διπλωματική κινητικότητα σε κρίσιμες γεωπολιτικές υποπεριοχές, όπως η Ανατολική Μεσόγειος, η Βόρεια Αφρική και η Μέση Ανατολή. Η παρουσία αυτή δεν είναι τυπική ούτε περιστασιακή, αλλά εντάσσεται σε μια συνειδητή στρατηγική διατήρησης ρόλου και αποτροπής περαιτέρω υποβάθμισης της διεθνούς και περιφερειακής θέσης της χώρας.

Ωστόσο, η ενεργός περιφερειακή παρουσία δεν ταυτίζεται αυτομάτως με την ιδιότητα της περιφερειακής δύναμης με την κλασική έννοια του όρου. Κεντρικό εύρημα της εργασίας είναι η ύπαρξη έντονης ασυμμετρίας μεταξύ των στρατηγικών φιλοδοξιών της Αιγύπτου και των πραγματικών υλικών, οικονομικών και θεσμικών της δυνατοτήτων. Παρά τη στρατιωτική της βαρύτητα και το γεωγραφικό της πλεονέκτημα, η χώρα δεν διαθέτει την αναγκαία στρατηγική αυτονομία ώστε να αναλαμβάνει μακροχρόνιο περιφερειακό κόστος ή να επιβάλλει μονομερώς πολιτικές και στρατηγικές επιλογές στο περιβάλλον της. Το στοιχείο αυτό συνιστά κρίσιμο διαχωριστικό γνώρισμα μεταξύ μιας περιφερειακής δύναμης και ενός κράτους με περιορισμένη, έστω και ενεργή, επιρροή.

Ιδιαίτερη σημασία αποκτά, στο πλαίσιο αυτό, η οικονομική διάσταση της αιγυπτιακής ισχύος. Η εξάρτηση της χώρας από εξωτερική χρηματοδότηση, η ανάγκη διαρκούς στήριξης από διεθνείς οργανισμούς και περιφερειακούς εταίρους, καθώς και η περιορισμένη παραγωγική της βάση λειτουργούν ως δομικοί περιορισμοί στην άσκηση αυτόνομης περιφερειακής στρατηγικής. Η εξωτερική πολιτική της περιόδου Σίσι διαμορφώνεται σε μεγάλο βαθμό εντός αυτών των ορίων, γεγονός που περιορίζει τη δυνατότητα ανάληψης πρωτοβουλιών με υψηλό πολιτικό ή

στρατηγικό κόστος και μετατρέπει την ισχύ της χώρας περισσότερο σε εργαλείο διαπραγματεύσεως παρά επιβολής.

Παράλληλα, η αιγυπτιακή στρατηγική συμπεριφορά μετά το 2013 χαρακτηρίζεται πρωτίστως από λογική διαχείρισης και σταθεροποίησης παρά από φιλοδοξία αναδιαμόρφωσης του περιφερειακού συστήματος. Η εμπλοκή της χώρας σε ζητήματα όπως η Λιβύη, η Ανατολική Μεσόγειος και η αντιμετώπιση της ισλαμιστικής βίας λειτουργεί κυρίως ως μηχανισμός συγκράτησης αποσταθεροποιητικών εξελίξεων και περιορισμού κινδύνων που αφορούν άμεσα την εθνική της ασφάλεια, χωρίς να συγκροτεί συνεκτική στρατηγική περιφερειακής αναδιάρθρωσης.

Με βάση τα παραπάνω, η εργασία καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Αίγυπτος της περιόδου Σίσι δεν μπορεί να χαρακτηριστεί πλήρως ως περιφερειακή δύναμη με την κλασική έννοια του όρου. Ταυτόχρονα, όμως, δεν μπορεί να θεωρηθεί ούτε παθητική ούτε περιθωριοποιημένη. Αντιθέτως, καταλαμβάνει μια ενδιάμεση και δυναμικά μεταβαλλόμενη θέση μεταξύ περιφερειακής και μεσαίας δύναμης, λειτουργώντας ως κράτος που επιδιώκει να παραμείνει αναγκαίος συνομιλητής και παράγοντας σταθερότητας σε επιλεγμένα πεδία, χωρίς να διαθέτει την ικανότητα συστηματικής διαμόρφωσης των περιφερειακών εξελίξεων.

Για την Ευρώπη, η Αίγυπτος παραμένει κρίσιμος εταίρος, όχι όμως με όρους βαθιάς στρατηγικής σύμπλευσης, αλλά ως παράγοντας λειτουργικής σταθερότητας. Ζητήματα όπως η ασφάλεια της Ανατολικής Μεσογείου, η ενεργειακή διαφοροποίηση, η ναυσιπλοΐα μέσω της Διώρυγας του Σουέζ και η διαχείριση μεταναστευτικών ροών καθιστούν τη χώρα αναγκαίο συνομιλητή. Παρά ταύτα, η περιορισμένη θεσμική και οικονομική της αυτονομία μειώνει τη δυνατότητα συγκρότησης μιας ισότιμης και μακρόπνοης στρατηγικής σχέσης, οδηγώντας σε μια συνεργασία περισσότερο διαχειριστική παρά μετασχηματιστική.

Όσον αφορά τις μελλοντικές προοπτικές, η δυνατότητα της Αιγύπτου να αναβαθμίσει ουσιαστικά τη θέση της στο περιφερειακό σύστημα εξαρτάται πρωτίστως από εσωτερικούς παράγοντες. Η οικονομική βιωσιμότητα, η θεσμική προβλεψιμότητα και η ικανότητα διαμόρφωσης συνεκτικής στρατηγικής πέραν της μονοδιάστατης λογικής της ασφάλειας αποτελούν κρίσιμες μεταβλητές. Χωρίς ουσιαστική ενίσχυση αυτών των παραμέτρων, η αιγυπτιακή ισχύς είναι πιθανό να παραμείνει εγκλωβισμένη σε ένα ενδιάμεσο καθεστώς, όπου η χώρα θα συνεχίσει να είναι παρούσα αλλά όχι καθοριστική.

Η Αίγυπτος της περιόδου Σίσι ενσαρκώνει ένα ευρύτερο φαινόμενο της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής: κράτη με ιστορική βαρύτητα και σημαντικά αποθέματα ισχύος, τα οποία όμως λειτουργούν σε περιβάλλον αυξημένων περιορισμών και μειωμένης στρατηγικής αυτονομίας. Η κατανόηση της αιγυπτιακής περίπτωσης δεν συμβάλλει μόνο στην ανάλυση της

Μέσης Ανατολής, αλλά προσφέρει και ευρύτερα συμπεράσματα για τη φύση της περιφερειακής ισχύος σε έναν κόσμο όπου η ηγεμονία καθίσταται ολοένα και δυσκολότερη.

Βιβλιογραφία

- Adamson, Fiona. 2020. *International Migration Review*. Thousands Oaks, CA:Sage.
- Albrecht, Holger. 2015. *The Myth of Institutional Neutrality in Authoritarian Regimes*. Democratization.
- Allan, John Anthony. 2011. *Virtual Water*. I.B. Tauris.
- Alterman, Jon. 2020. *Egypt's Regional Role*. DC:CSIS.
- Aydin-Düzgit, Senem. 2020. *Foreign Policy Analysis*. Oxford University Press.
- Al-Anani, Khalil. 2021. “*Egypt–Russia Relations*”. Washington DC: Arab Center.
- Albrecht, Holger. 2015. *Raging Against the Machine: Political Opposition under Authoritarianism in Egypt*. Syracuse: Syracuse University Press.
- Ayoob, Mohammed. 2015. *The Many Faces of Political Islam*. Ann Arbor: University of Michigan Press.
- Barnett, Michael. 1998. *Dialogues in Arab Politics*. New York: Columbia University Press.
- Brands, Hal. 2014. *What Good Is Grand Strategy? Power and Purpose in American Statecraft*. Cornell University Press.
- Brown, Nathan J. 2011. *Egypt after Mubarak*. Washighton, DC: Carnegie Endowment for international Peace.
- Brownlee, Jason. 2007. *Authoritarianism in an Age of Democratization Revisited*. Cambridge University Press.
- Brownlee, Jason. 2012. *Democracy Prevention: The Politics of the U.S.–Egyptian Alliance*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Brownlee, Jason 2018. *Authoritarianism in an Age of Democratization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Brownlee Jason, Tarek Masoud, Andrew Reynolds. 2015. *The Arab Spring: Pathways of Repression and Reform*. Oxford : Oxford University Press.

- Buzan Barry & Ole Wæver. 2003. *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cascão, Ana Elisa. 2009. *Ethiopia–Egypt: Hydropolitics and Power Asymmetry*. Water Alternatives, Vol. 2, No. 2.
- Cook, Steven. 2012. *The Struggle for Egypt: From Nasser to Tahrir Square*. Oxford: Oxford University Press.
- Cook, Steven. 2016. *Egyptian Politics and the Rise of Abdel Fattah al-Sisi*. Oxford : Oxford University Press.
- Cooper Andrew, Richards Higgott, & Kim Nossal. 1993. *Relocating Middle Powers*. Vancouver: UBC Press.
- Darwich, May. 2019. *Great and Regional Powers in the Middle East: The Evolution of Role Conceptions*. Palgrave Macmillan (Springer Nature).
- Dawisha, Aheed. 2003. *Arab Nationalism in the Twentieth Century*. Princeton: Princeton University Press.
- Del Sarto, Raffaella. 2010. *Contested State Identities and Regional Security in the Euro-Mediterranean Area*. Palgrave Macmillan.
- Del Sarto, Raffaella. 2016. *Normative Empire Europe*. London: Palgrave Macmillan.
- El-Ghonemy, Riad. 2007. *Affluence and Poverty in the Middle East*. Routledge.
- Fahmy, Dalia. 2020. *Egypt's Diplomacy in War, Peace, and Transition*. Palgrave Macmillan.
- Fawaz, Leila Tarazi. 2018. *Making the Arab World: Nasser, Qutb, and the Clash That Shaped the Middle East*. Princeton University Press.
- Fawcett, Louise. 2016. *International Relations of the Middle East*. Oxford University Press.
- Gause, F Gregory. 2010. *The International Relations of the Persian Gulf*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gause, F Gregory. 2014. *Beyond Sectarianism: The New Middle East Cold War*. Brookings Institution Press.
- Gerges, Fawaz. 2018. *Making the Arab World*. Princeton: Princeton University Press.
- Gerges, Fawaz. 2012. *The New Middle East*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hanieh, Adam. 2011. *Capitalism and Class in the Gulf Arab States*. London: Palgrave Macmillan.
- Heydemann, Steven. 2018. *Authoritarianism in Syria and Iran*. Boulder: Lynne Rienner Publishers.
- Heydemann, Steven. 2007. *Upgrading Authoritarianism in the Arab World*. Brookings Institution.
- Heydemann, Steven. 2013. *Authoritarianism in Syria and the Arab Spring*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hinnebusch, Raymond. 2014. *The International Politics of the Middle East*. Manchester: Manchester University Press.
- Hinnebusch, Raymond. 2015. *The International Politics of the Middle East*. Manchester University Press.

- Hollis, Rosemary. 2012. *Europe in the Middle East*. IISS/Routledge.
- Hurrell, Andrew. 2007. *On Global Order: Power, Values, and the Constitution of International Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Ikenberry, John. 2011. *Liberal Leviathan: The Origins, Crisis, and Transformation of the American World Order*. Princeton: Princeton University Press.
- International Crisis Group. 2019. *How Egypt's Sisi Uses Foreign Policy to Consolidate Power*. Brussels/Washington, DC: International Crisis Group.
- International Monetary Fund. 2019. *Arab Republic of Egypt: Staff Report*. Washington D.C.: IMF.
- Kandil, Hazem. 2018. *Inside the Brotherhood*. Cambridge: Polity Press, Cambridge.
- Kausch, Kristina. 2020. *Geopolitics of the Eastern Mediterranean*. Berlin: German Council on Foreign Relations.
- Kerr, Malcolm. 2007. *The Arab Cold War: Gamal Abd al-Nasir and His Rivals*. Oxford University Press.
- Kienle, Eberhard. 2001. *A Grand Delusion: Democracy and Economic Reform in Egypt*. I.B. Tauris.
- Korany, Bahgat. 2013. *Arab Human Development in Crisis*. Palgrave Macmillan.
- Lacher, Wolfram. 2020. *Libya's Fragmentation: Structure and Process in Violent Conflict*. London: I.B. Tauris.
- Lake, David. 2009. *Hierarchy in International Relations*. Ithaca: Cornell University Press.
- Lesser, Ian. 2021. *Eastern Mediterranean Security*. Washington D.C: GMF.
- Lynch, Marc. 2016. *The New Arab Wars: Uprisings and Anarchy in the Middle East*. . PublicAffairs.
- Lynch, Marc. 2012. *The Arab Uprising*. PublicAffairs.
- Mellor, Noha. 2016. *The Egyptian Dream*. Edinburgh University Press.
- Nolte, Detlef. 2010. *How to Compare Regional Powers*. Cambridge: Review of International Studies, Cambridge University Press.
- Özel, Soli. 2023. *Turkey and the Eastern Mediterranean*. Istanbul: EDAM.
- Pedersen, Thomas. 2002. *Cooperative Hegemony: Power, Ideas and Institutions in Regional Integration*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Piazza, Giulia. 2019. "The Foreign Policy of Post-Mubarak Egypt and the Strengthening of Relations with Saudi Arabia: Balancing between Economic Vulnerability and Regional and Regime Security." *Journal of North African Studies*.
- Pinfari, Marco. 2010. *Nothing but Failure*. Routledge.
- Prys, Miriam. 2010. *Hegemony, Domination, Detachment: Differences in Regional Powerhood*. Oxford: Oxford University Press.
- Prys, Miriam. 2010. *Regional Hegemon or Regional Bystander?* Hamburg: GIGA Working Papers.
- Quandt, William. 2005. *Peace Process: American Diplomacy and the Arab-Israeli Conflict since 1967*. University of California Press.

- Richards, Alan. 2019. *Egypt's Political Economy*. Oxford: Oxford University Press.
- Roberts. 2017. *Qatar and the Arab Spring*. London: Hurst.
- Roll. 2019. *Egypt's Economy after the Arab Spring*. Berlin: German Institute for International and Security Affairs.
- Rutherford. 2018. *Egypt after Mubarak: Liberalism, Islam, and Democracy in the Arab World*. Princeton: Princeton University Press.
- Sayigh, Yezid. 2012. *Above the State: The Officers' Republic in Egypt*. Carnegie Middle East Center.
- Sayigh, Yezid. 2019. *Owners of the Republic: An Anatomy of Egypt's Military Economy*. Washington, DC: Carnegie Middle East Center.
- Selim, Gamal. 2022. *Egyptian Foreign Policy after the 2011 Revolution: The Dynamics of Continuity and Change*. British Journal of Middle Eastern Studies.
- Sharp, Jeremy. 2019. *Egypt: Background and U.S. Relations*. Congressional Research Service.
- Sharp, Jeremy. 2022. *Egypt: Background and U.S. Relations*. Washington D.C.: Congressional Research Service.
- Springborg, Robert. 2017. *Egypt*. Cambridge: Polity Press.
- Springborg, Robert. 2017. *Egypt's Foreign Policy under Sisi*. *Middle East Policy* 24(3). Washington, D.C.: Middle East Policy Council.
- Stein, Kenneth. 1999. *Heroic Diplomacy: Sadat, Kissinger, Carter, Begin and the Quest for Arab-Israeli Peace*. Routledge.
- Swain. 2014. *Managing Water Conflict*. London: Routledge.
- Tagliapietra, Simone. 2019. *The Geopolitics of Energy*. Brussels: Bruegel.
- Tagliapietra, Simone. 2022. *Energy Security and the Mediterranean*. Brussels: Bruegel.
- Telhami, Shibley. 1990. *Power and Leadership in International Bargaining*. Baltimore: Johns Hopkins University Press.
- Toaldo. 2020. *Libya's Fragmentation and the Regional Stakes*. London: European Council on Foreign Relations.
- Trager. 2012. *Arab Fall*. Georgetown University Press.
- Tsourapas, Gerasimos. 2019. *Migration Diplomacy in the Middle East, International Organization*. Cambridge University Press.
- Tvedt. 2016. *The River Nile in the Age of the British*. I.B. Tauris.
- Tziarras. 2019. *The Eastern Mediterranean as a Regional Subsystem*. PRIO,.
- Ulrichsen. 2016. *The Gulf States and Egypt*. Washington D.C.: Brookings Institution Press.
- Valbjørn & Bank. 2012. *The New Arab Cold War*. Review of International Studies.
- Varvelli. 2021. *The Libyan Crisis and the Future of the Mediterranean Order*. Milan: ISPI.
- Verhoeven. 2015. *Water, Civilization and Power in Sudan*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Walt, Stephen. 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca: Cornell University Press.
- Wehrey. 2018. *The Burning Shores: Inside the Battle for the New Libya*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Westad, Odd Arne. 2005. *The Global Cold War*. Cambridge : Cambridge University Press.
- Westad, Odd Arne. 2007. *The Global Cold War*. Cambridge University Press.
- Westad, Odd Arne. 2017. *The Cold War: A World History*. Basic Books.
- Young, John. 2014. *The International History of the Suez Crisis*. Routledge.
- Young, John. 2016. *International Relations since 1945*. Oxford University Press.
- Youngs, Richards. 2004. *Europe and the Middle East*. Lynne Rienner Publishers.
- Youngs, Richards. 2010. *Europe's Decline and the Middle East*. Lynne Rienner Publishers.
- Youngs, Richards. 2021. *Europe's Eastern and Southern Neighbourhoods*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Youngs, Richards. 2023. *Europe's Eastern Mediterranean Strategy*. Brussels: Carnegie Europe.
- Zeitoun, Mark. 2013. *Hydro-hegemony: A Framework for Analysis of Transboundary Water Conflicts*. OECD / Policy Studies Organization.